

Ersta Sköndal Högskola

Institutionen för diakoni, kyrkomusik och teologi

Eva-Lisa Söderström

Examensarbete 15 hp

HT 2012

Handledare Mats J. Hansson

Kristusbilder i Den svenska psalmboken från 1986

- Vem säger människorna att jag är?

Abstract

The purpose of the essay is to examine images of Christ that are expressed in the Swedish hymnal as approved in 1986. The Swedish hymnal is used by the Church of Sweden and the first 325 hymns are mutually shared with several other Christian churches and denominations in Sweden. The hymnal is both a reflection of the belief and dogma of the church and of Christians in a larger context, as well as individual Christians. The inner text of the hymnal is the bible and the hymnbook is one of the Church of Sweden's affirmed writings and stands under the dogmatic claim of the Church faith, life and tradition. The hymnal contains of metaphorical language and its images illustrate Christological statements that hide both complex and significant theological claims beyond the images. The images of Christ in the hymnal covers both "high" and "low" Christology, not necessarily in the same hymn even if one single hymn can express a variety of different image and approaches.

Church of Sweden, The Swedish hymnal, Christ images, Christology

Innehåll

Introduktion	4
Inledning	4
Bakgrund	5
Syfte/Problemformulering	8
Avgränsningar	9
Metod	10
Vetenskaplig utgångspunkt	10
Motiv för val av metod	11
Alternativa metoder	12
Teori	13
Tidigare forskning	13
Relevant teoribildning	14
Psalmens språkdräkt	19
Egen undersökning	21
Kristusbilder i Den svenska psalmboken från 1986	21
Broder	21
Brudgum	24
Frälsare	26
Guds Lamm	29
Guds Son	31
Herde	33
Herre	35
Kung	37
Ljuset	39
Människosonen	41
Mästare	43
Ordet	44
Vän	46
Sammanfattning	49
Slutord	52
Källförteckning	53
Övriga tryckta källor	54
Elektroniska källor	55

Introduktion

Inledning

”Sedan gick Jesus och hans lärjungar bort till byarna kring Caesarea Filippi. På vägen frågade han dem: ”Vem säger människorna att jag är?” De svarade: ”Johannes döparen, men somliga säger Elia, andra att du är någon av profeterna.” Då frågade han dem: ”Och ni, vem säger ni att jag är?” Petrus svarade: ”Du är Messias.” Men han förbjöd dem strängt att tala med någon om honom.” Mark 8:27-30

Psalmbokens psalmer tillkännager att Jesus är Herde, Herre, Kung, Guds Son och Guds Lamm samtidigt som han är en människa som vi, vännen framför andra, broder och Frälsare. Bilder som är inspirerade av bibelns och kyrkans förkunnelse om vem Jesus är och som på olika sätt reflekterar det som står i bibeln samtidigt som de innehållsmässigt ska överensstämma med kyrkans tro och lära.

Bild och symbolspråk är centrala instrument inom religionens värld när man rör sig med upplevelser och verkligheter som är svårformulerade och abstrakta. En bild sägs kunna förmedla mer än tusen ord och den kristna konsten är full av bilder och symboler som ”talar” om tron i det tysta. Musik och lyrik tillhör konstens sfär även om de istället för att med en pensel målar upp bilder med ord och toner.

Ett gammal latinskt ordspråk lyder ”Lex orandi, lex credendi” dvs. ”så som man ber så tror man”. Per Harling menar att man lika gärna skulle kunna säga ”Lex cantandi, lex credendi”, så som man sjunger så tror man.¹

Man brukar ibland säga att bibeln är Guds ord till människorna och spegelvänt att psalmboken är människornas ord till Gud om Gud. Psalmerna är spegelskärvor eller prismor som reflekterar bibelns bilder ur olika ljus och med olika motiv.

Psalmboken är också ett levande tidsdokument på ett helt annat sätt än bibeln. Psalmer som uppfattas som svåra eller föråldrade kan språkligt bearbetas eller tas bort samtidigt som ”nya” psalmer kan läggas till i psalmboken.

---

¹ Carlshamre m.fl. 2002, s. 71.

Denna uppsats avser att genom ett systematiskt och exegetiskt perspektiv undersöka vad *Den svenska psalmboken* uttrycker om Jesus, närmare bestämt vad är det som psalmernas texter förmedlar med sina ord och bilder och vilka kristologiska aspekter som dessa bilder rymmer.

Bakgrund

Och tala till varandra med psalmer och hymner och andlig sång Ef 5:19

Den svenska psalmboken från 1986 är Svenska kyrkans fjärde officiella psalmbok och rymmer mångfacetterade bilder på vem Jesus Kristus är enligt Svenska kyrkan tro, liv och lära. Psalmboken är utöver en källa till sång, en form av förkunnelse och bekännelse om vem Jesus är i kyrkans tro, liv och lära. Psalmboken är tillsammans med bibeln och andra bejakade dokument av Svenska kyrkan det som fastlär Svenska kyrka tro, liv och lära. Psalmboken står därför under ett teologiskt-dogmatiskt krav.

Psalmboken rymmer psalmer från skiftande tidsepoker och fromhetsmiljöer. Psalmbokens många bilder av vem Jesus är, är skapade (dvs. skrivna och tonsatta) av människor från olika bakgrund och fromhetsinriktningar till människor med skiftande bakgrund och fromhetsinriktningar. *Den svenska psalmboken* från 1986 innehåller förutom rena psalmer även bibelparfraser, psaltarpsalmer och bibelvisor som går tillbaka till den förkristna- och urkyrkliga tiden. Den svenska psalmboken innehåller psalmer från 300-talet fram till vår egen tid vilket motsvarar en spännvid på 1700 år, utöver psaltarpsalmer, bibelparfraser och bibelvisor.²

Svenska kyrkan har officiellt haft fyra psalmböcker: 1696 års psalmbok, 1819 års psalmbok, 1937 års psalmbok och 1986 års psalmbok. Utöver dessa officiella psalmböcker har det funnits ett flertal andra psalmböcker och samlingar med andliga sånger och visor av varierande status i bruk och erkännande av Svenska kyrkan.

Psalmboksredaktörer- och kommittéer har bearbetat psalmböcker och psalmer för att anpassa dem till sin tid teologi och språkliga uttryckssätt samtidigt som de aktivt har letat efter

---

² Verburs psalmbokstillägg från 2003 innefattar psalmerna 701-800 och är ett psalmtillägg till *Den svenska psalmboken*, som officiellt inte är antagen av Svenska kyrkan. Inom sina håll har lämpligheten av att använda dessa psalmer ifrågasatts inom Svenska kyrkan med motiveringen att psalmboken ses som en bärare av Svenska kyrkans tro, lära och liv.

nyskrivna psalmer under det att psalmboksarbetet varit igång. Äldre psalmer har succesivt kortats ned samtidigt som man vid de olika psalmrevisionerna har placerat psalmerna under olika teman och rubriker. Varje översättning och bearbetning är en form tolkning av psalmens intention och ursprung. De flesta psalmerna är skrivna av män som har haft inflytande och makt i kyrkan och över psalmbokens innehåll. De psalmförfattare som på olika sätt varit involverade i de olika psalmbokskommittéerna är rikligt representerade i de olika psalmböckerna. Att ange psalmförfattaren var från början ett sätt att tala om att psalmen var av den rätta läran och tron medan i nyare psalmer anges författaren av upphovsrättsliga skäl.³

I förordet till *Den svenska psalmboken* från 1986 står det: ”För Svenska kyrkan är det en stor glädje att få dela de 325 första psalmerna med /.../” och därefter en uppräknning av samfund och kyrkor som Svenska kyrkan kom att dela *Den svenska psalmboken* från 1986 med. Flera av dessa samfund har idag gått samman och bildat nya gemenskaper. Psalmboken delas likväl med dessa ”nya” samfund om än några av dessa går under nya namn: Adventistsamfundet, Evangeliska Frikyrkan (f.d. Fribaptistsamfundet, Helgelseförbundet och Örebromissionen), Frälsningsarmen, Gemensam Framtid (arbetsnamn för det nya kyrkosamfundet bestående av Baptistsamfundet, Metodistkyrkan och Missionskyrkan inkl. Svenska Frälsningsarmen), Katolska Kyrkan i Sverige, Liberala Katolska Kyrkan. Tillsammans med Evangeliska Fosterlands Stiftelsen (EFS) delar Svenska kyrkan hela psalmboken. 1986 år psalmbok innehåller 700 psalmer (utöver Verbums egna psalmtillägg). Gösta Hagelin menade att: ”I psalmboken kommer vi förbi alla dogmer och lärosatser och yttre former och bruk, som så ofta blir till oöverstigliga murar mellan olika samfund och fromma grupper, till det som gemensamt för alla kristna – de må sedan tillhöra olika tider, kyrkor och folk.”⁴ Katolska kyrkans liturgiska nämnd i Sverige har arbetat fram en ny katolsk psalmbok, Cecilia, där sampsalmstanken till stora delar har övergivits. Av de 325 ekumeniska sampsalmerna finns 175 kvar.⁵ Nya Cecilia förväntas tas i bruk den 2 februari 2013.

”I psalmboken möts subjektivt och objektivt. Psalmerna är å ena sidan ett uttryck för den enskilda författarens trosupplevelser, andliga erfarenheter och teologiska reflexion. Å andra sidan ger den uttryck åt det bibliska budskapet som sådant och åt kyrkans lära.”⁶ Kan en psalmbok som delas av många olika kristna samfund och kyrkor vara bärare av lärosatser som

---

³Upphovsrätten skyddar bland annat författares, kompositörers, konstnärers och andra skapande upphovsmäns rättigheter att bestämma över det som de har skapat. Elektronisk källa 1.

⁴Hagelin 1969, s. 9.

⁵Elektronisk källa 2.

⁶SOU 1985:17, s. 12.

är skiljande mellan olika samfund och kyrkor? Tittar man till antalet doppsalmer i sampsalmdelen märker man det endast finns två gemensamma doppsalmer av vilka båda har utgått ur nya Cecilia. En slutsats av att Katolska kyrkan i Sverige delvis har övergivit den ekumeniska sampsalmdelen är att det påverkar alla de kristna trossamfund som från början kom att dela den ekumeniska sampsalmdelen och att man inte längre strikt bör eller kan betrakta de 325 första sampsalmerna i *Den svenska psalmboken* som ekumeniska de är endast partiellt ekumeniska.

Den kristna kyrkans psalmsång har sina rötter i den judiska gudstjänsten och i psaltarpsalmerna. På Jesu tid och fram till medeltiden bestod bibelläsning av sång där man sökte efter ordens och sammanhangets rytm och man reciterade bibeln småsjungandes. Under medeltiden överlämnades gudstjänstsången alltmer åt prästerna och kören, församlingen var främst åhörare. I och med reformationen blev den gudstjänstfirande församlingen delaktighet i liturgin genom psalmsång, även om det inte skedde över en natt. Luther satte den kyrkliga sången och musiken högt. Han ville att evangelium skulle sjungas in vilket ur ett pedagogiskt sammanhang är förståeligt med tanke på att läskunnigheten var låg.⁷ I motsats till Luther hade de svenska reformatorerna inte något påtagligt intresse i att hjälpa fram församlingssången och de första svenska psalmerna var översättningar av Luthers psalmer.⁸

Begreppet psalm förekommer endast i de nordiska länderna med anspelning till församlingens gudstjänstsånger. I den romersk-katolska kyrkan avser man med ordet psalm uteslutande psaltarpsalmer medan det i de reformerta och anglikanska kyrkorna även kan syfta till psaltarpsalms parafaraser. I de evangeliska kyrkorna i Tyskland använder man sig främst av termen ”kyrkosång” vad det gäller församlingens gudstjänstsånger. Termen kyrkosång förknippas i vår svensk kyrkliga kontext snarast med kyrkokör. Engelskans ”hymn” motsvarar vårt begrepp psalm och i svenska språket kan hymn användas synonymt med psalm.⁹

Sedan kristendomens första tid har sången varit ett substantiellt uttryck för det kristna tros livet och bärare av olika samfunds och kyrkornas identitet. Det har funnits och finns en igenkännbar ton i både musik och text som förmedlar en teologi oavsett om det varit en luthersk, reformert, anglikansk, baptistisk, pentekostal eller metodistisk kyrka. I och med *Den svenska psalmboken* från 1986 som delvis delas av olika samfund och kyrkor inom Sverige

---

⁷ Ivarson 1994, s. 7.

⁸ Tegborg 1999, s. 269.

⁹ SOU 1985:17, s. 128 f.

sjunger man sig till en allt större förståelse av de olika traditionernas teologi.¹⁰ Ärkebiskopen Nathan Söderblom skrev vid ett tillfälle ”Det allmängiltiga och gemensamma, som alla kristna lever på, uttrycks bättre på börens tungomål, i brinnande hjärtans sånger och hymner än i någon dogmatisk formulering”.¹¹ Ett intressant citat av Anders Frostenson, en av Sverige stora psalmförfattare, är ”Jag har så länge jag hållit på med psalm sagt att psalmen *bygger på dogmat*, det som är en tolkning och sammanfattning av bibelordet. Dogmat är det bärande skiktet, vad pelarna är i katedralen; de ger ju också lyftning åt rummet. Poesin – poesipsalmen är där som rosettfönstren, det fyller det annars ödsliga rummet med ett regnbågsskimmer.”¹²

Syfte/Problemformulering

Bildspråk är en nödvändig förutsättning i framställningen av tal och skrift av det transcendenta exempelvis kristen tro. Ragnar Holte menar att ”kristen tro gör anspråk på att beröra en verklighet som ”inget öga sett och inget öra hört”, men den bemödar sig ständigt att söka göra denna verklighet tydlig för både för öga och öra.”¹³

Att *Den svenska psalmboken* innehåller bilder av Jesus som Broder, Brudgum, Guds Lamm, Guds Son Herde, Herre, Kung, Mästare och Vän är välkänt, men vad som ryms bakom dessa bilder är för gemene man inte lika känt. Psalmens bildspråk förutsätter att man kan sin bibel och är bekant med kyrkans tro och lära. I den svenska psalmboken finns psalmer som syftar till Jesus som Guds Lamm som borttager världens synder men utan att Jesus omnämns specifikt som Guds Lamm. Hur förstår och tolkar vi att det är Jesus som hänсыftas? Vad är det för synder som Guds Lamm borttager? Vad är det texten förutsätter att vi förstår?

Syftet med uppsatsen är att systematiskt och exegetiskt undersöka olika kristusbilder som finns med i *Den Svenska psalmboken* från 1986 genom ett urval av psalmer som använder sig av allusioner på flera bibelpassager i en psalm. Bibelord som är tonsatta t.ex. psaltarpsalmer, parafrafer eller metriskt anpassade bibelpassager utgör inte en spegling av bibeln utan är bibelstycken som är tonsatta. Urvalet av psalmer baseras på de vanligaste förekommande bilderna gällande vem Jesus är i enligt kyrkans tro och lära och som återfinnes i både Nya och

---

¹⁰ Carlshamre m.fl. 2002, s. 101.

¹¹ Hagelin 1969, s. 9.

¹² Frostenson & Routley 2003, s.13.

¹³ Ignestam 1993, s. 7.

Gamla testamentet utöver att dessa bilder ska finnas med i psalmboken. Urvalet av psalmer i psalmboken baseras på psalmernas förmåga att härbärgera och skildra bilden på ett tillfredställande sätt för att den systematiska analysmodellen *high or low christology from above or below* ska kunna användas på psalmbokens bilder. Detta för att undersöka om den systematiska analysmodellen är applicerbar på psalmbokens bilder om vem Jesus är och hur vilka sidor det är man betonar av Jesu natur. Psalmerna kommer att analyseras för att se vad dessa kristusbilder explicit och implicit säger. Psalmbokens kristusbilder reflekterar bibelns bilder av vem Jesus är och uppsatsen avser att undersöka och kartlägga bildernas innehåll i relation till Nya Testamentet och Gamla Testamentet. Detta för att undersöka vilka förskjutningar som eventuellt har skett med bilderna, med avseende på vad och vem bilden symboliserar. Bilder som speglar bilder riskerar att förlora sin skärpa och sin teologiska innebörd dvs. bildens metaforiska betydelse riskerar att grumlans och bli en bild en ”stelnad metafor”.

Bildspråket betydelse och uppgift som förmedlare av kristen tro, lära och liv kommer att belysas men ligger som underordnat ändamål.

Avgränsningar

Uppsatsen kommer att fokusera på ett brett urval av bilder som bedöms vara representativa gällande vem Jesus är enligt *Den Svenska psalmboken* från 1986. Uppsatsen kommer inte att presentera de enskilda psalmförfattarna eller psalmens tillkomsthistoria eller bakgrund.

Psalmtexterna kommer heller inte att presenteras i sin helhet.

Psalmforskning går under fältet hymnologi vilket är en forskningsgren som begränsar sig till att studera religiös musik, särskilt inomkyrklig musik i form körsång, hymner, växelsång, tidegården, och liturgisk sång. En psalm är både text och musik och när man separerar text och musik från varandra arbetar man med delar istället för med en helhet. Uppsatsen kommer inte att fokusera på hymnologiska aspekter som melodi, rytm eller versmått.

Uppsatsen kommer inte ägnas åt språkvetenskapliga studier eller att gå in på lyrikens förutsättningar och utveckling även om lyriken är ett viktigt inslag i psalmförfattandet. Denna uppsats avser strikt att undersöka förhållandet psalmtext, exegetik och teologi dvs. dogmatik och vad det är som psalmens bilder bokstavligen uttrycker och bildens bibliska ursprung.

Metod

Vetenskaplig utgångspunkt

Uppsatsen avser att undersöka olika kristologiska perspektiv och hur dessa kommer till uttryck i den nuvarande psalmbokens olika psalmer. Eftersom uppsatsen rör sig mellan dogm och bildspråk finner jag den hermeneutiska forskningsmetoden lämpligast tillsammans med en exegetisk ansats.

Uppsatsen har en kvalitativ ansats och avser inte att undersöka exempelvis hur många gånger en viss bild av Jesus förekommer i psalmboken. Uppsatsen frågar istället efter vilka bilder det är som används om Jesus och vilka kristologiska aspekter dessa bilder betonar. Kvalitativ metod handlar om att skapa en förståelse för bakomliggande motiv till det som studeras. Kvalitativ forskning innebär fördjupning i enstaka fallstudier snarare än att generalisera över ett stort antal fall. Därför kommer inte alla psalmbokens bilder av vem Jesus är att studeras utan endast ett urval. Därutöver kommer en selektion ske av urvalet för att belysa psalmer med olika kristologiska aspekter där man använder sig av samma symboliska bildspråk. Mycket förenklat kan man säga att den hermeneutiska forskningen försöker svara på frågan: "Vad är det som visar sig och vad är innebörden i det?". Sven-Åke Selander menar att det finns två typer av hermeneutik som är gångbara när man arbetar med hymnologi som också är relevant för det här sammanhanget, filologisk och existentiell hermeneutik. Den filologiska hermeneutikens uppgift är att undersöka innebörden i texten och förklara dess betydelse. Martin Heidegger beskriver denna del av hermeneutiken som "existential interpretation" och menar att en text förstås och förklaras bäst om man kartlägger dess ursprung, textens *Sitz im Leben*, med innebörden att en texts betydelse och innebörd förstås bäst om man förstår psalmens ursprung i en viss historisk tid och kontext och författarens intentioner med psalmen. Det kan leda till ökad insikt och förståelse för psalmen och dess innebörd för de som läser eller sjunger texten idag, vilket i sin tur kan öppna vägen till ökad självförståelse och till existentiell tolkning.¹⁴ Den existentiella hermeneutiken ägnar sig åt att tolka vad texten betyder idag frånkopplad dess historiska ursprung och motiv. Den undersökande delen av uppsatsen fokuserar på olika kristusbilder som är tagna ur sitt sammanhang. Det är inte psalmens uppkomst i sig som är intressant dvs. psalmens förhistoria utan psalmbildens förhistoria. Det är med andra ord inte "existential interpretation" enligt Heideggers tolkning

---

¹⁴ Hellström & Selander 1982, s. 49-51.

som uppsatsen ägnar sig åt även om den undersöker den bakomliggande innebörden i de olika kristusbilderna som finns i psalmboken. Med hjälp av en exegetisk ingång presenteras de olika kristusbilderna i psalmboken för att belysa bildens ursprung och kontext i den bibliska världen. Kristusbilderna kommer att presenteras i bokstavsordning och inte i någon kvalitativ eller kvantitativ ordning.

Motiv för val av metod

Enligt sociologerna Peter L. Berger och Thomas Luckmann består varje människas verklighetsuppfattning av en begreppsvärld (ett meningsgivande symbolsystem) som är förankrad i de sociala grupper, s.k. plausibilitetsstrukturer som hon har att göra med. Dessa grupper kan bestå av familj, skola, yrkesgrupp, social tillhörighet och religiös gemenskap. Denna begreppsvärld skapar mening i både vardagliga händelser och synen på världen i stort. Denna begreppsvärld vidmakthålls av språket och umgänget med andra i samma plausibilitetsstruktur. Språket är en bärare av denna symbolvärld. Applicerar man denna teori på bibel och psalmboken innehåller de en mängd bilder dvs. symboler som är meningskapande både i det vardagliga livet och i synen på världen och livet i stort. Språket är en skapare och upprätthållare av sociala konstruktioner och verkligheter och upprätthålls genom den institutionella ordningen. Anton Geels och Owe Wikström talar i *Den religiösa människan* om ett ”symboliskt universum” vilket är den mest övergripande nivån av legitimering, ”Alla teoretiska traditioner samlas i en symbolisk totalförklaring”.¹⁵ Psalmens språkdräkt är full av teologiskt kodade bilder och symboler vars syfte är att fungera som ett religiöst gemenskapsspråk vilket skapar fundamentet, plausibilitetsstrukturen. Psalmens språkdräkt är en direkt skapare och förmedlare av den institutionella ordningens dvs. kyrkans symboliska universum.

Uppsatsen forskningsfråga är i grund och botten öppen för tolkning. Vem Jesus är enligt psalmboken beror delvis på vilken förförståelse vi har om vem Jesus är och hur vi tillämpar detta in i psalmen. Vissa psalmer anger t.ex. inte att psalmen handlar om Jesus utan det ligger implicit i textens innehåll eller i psalmbokens rubricering av psalmen. I en hermeneutisk studie är det viktigt att se människor som meningssökande varelser och psalmbokens psalmer möter människor som söker antingen efter en tro som bär genom livet eller söker sätta ord och

---

¹⁵ Geels & Wikström 1999, s. 52.

bild på den tro som de har. I empirisk-hermeneutiska studier är det vanligt att undersöka varför detta något betyder det som det verkar tyda på. Den empiriskt-hermeneutiska forskningsmetoden är den metod jag finner lämpligast för uppgiften. Valet motiveras av att det är en ansenlig mängd material i form av text som kommer att bearbetas och analyseras för att visa på ”vem människorna säger att Jesus är”. En exegetisk ansats kommer att läggas ovanpå den hermeneutiska metoden för att belysa bildernas ursprungliga metaforiska innebörd i Gamla och Nya testamentet.

Alternativa metoder

Finns det då alternativa metoder som skulle vara gångbara? Svaret på den frågan är både ja och nej. Eftersom uppsatsen inte avser söka hur frekvent vissa bilder används i psalmboken eller hur ofta en psalm används faller den *kvantitativa* metoden. Det är dock inte ointressant att få fram vilka bilder som är de mest frekvent använda med tanke på ordspråket ”så som man sjunger så tror man”. En alternativ framkomlig *kvalitativ* forskningsmetod hade varit att intervjua människor om hur de uppfattar vissa psalmer för att se hur de tolkar vem Jesus är genom psalmens ord och bilder. Uppsatsen huvudsyfte är dock att studera vem psalmboken säger att Jesus är och var dessa bilder har sin bibliska förankring.

Vid en kritisk granskning av tillvägagångssättet kan man vid en första anblick anse att uppsatsen borde ha med alla psalmer som lyfter fram en viss symbolisk bild av vem Jesus Kristus är. Samt att genom att utesluta vissa bilder av vem Jesus är t.ex. en hövitsman förekommer en gång vid ett tillfälle¹⁶ så ger man inte en fullständig bild av vem Jesus är i *Den svenska psalmboken*. Uppsatsen syfte är dock inte att presentera en fullkomlig bild av vem Jesus är i psalmboken utan undersöka vad det är som döljer sig bakom bilderna och undersöka bildernas bibliska förankring och innebörd.

---

¹⁶ Lejdhamre 2011, s. 97.

Teori

Tidigare forskning

Denna uppsats rör sig inom de religionsvetenskapliga forskningsdisciplinerna: bibelvetenskap (exegetik), systematisk teologi och praktisk teologi (i vilket hymnologi ingår).

Inom det avgränsade området som denna uppsats rör sig kring finns det en begränsad mängd tidigare forskning som kan anses vara relevant. Tidigare forskning gällande hymnologi med inriktning psalmboken har främst kommit att fokusera kring enskilda psalmförfattare ex. Anders Frostensson, Mariabilder i Den Svenska psalmboken, påskmotiv samt jämförelser mellan de olika psalmböckerna. Dessa har främst lagts fram som publikationer och artiklar av personer inom den akademiska världen men ej som enskilda forskningsrapporter eller avhandlingar.

Forskning gällande Den svenska psalmboken från 1986 är relativt begränsad. Bengt Olof Engström kom 1997 med avhandlingen, *Ny sång i Fädernas kyrka*, som undersöker hur präster, kyrkomusiker och lekfolk har uppfattat de många nyheterna i 1986 års psalmbok.

Jonas Bromander kom 2002 med avhandlingen, *Rum för röster*, som undersöker hur kyrkobesökare, kyrkomusiker och kyrkokorister uppfattar musikalivet inom Svenska kyrkan.

En doktorsavhandling från 2011 av Agneta Lejdhamre har lagts fram på Uppsala Universitet i kyrkovetenskap gällande *Psalm – kön – kyrka: Könnsförståelse och kyrkosyn i Den svenska psalmboken och i Svenska kyrkans kyrkomöte*. Till denna avhandling kommer det att refereras i uppsatsen.

Inom den systematiska teologin, finns det en ansevärd mängd tidigare forskning både svensk och internationell. I denna uppsats kommer fyra internationellt etablerade och erkända systematiska teologer och forskare att vara tongivande: Raymond E. Brown, John Macquarrie, Wolfhart Pannenberg och Jaroslav Pelikan. Dessa fyra teologer har alla bidragit med vad som betraktas som moderna klassiker inom området men med olika öppningar till kristologin.

Den exegetiska undersökningen kommer att baseras på olika bibellexikon och kommentatorsverk för att granska bildernas metaforiska betydelse och ställning i bibeln.

Relevant teoribildning

Macquarrie håller det för troligt att den kristologiska ansatsen såg sitt ljus när Jesus frågade sina lärjungar – Vem säger människorna att jag är? Och vem säger ni att jag är?¹⁷ Kristologin har sedan dess ägnat sig åt att tolka och studera vem Jesus från Nasaret var/är och vad han gjorde/gör och vad innebörden av det är för skapelsen och i synnerhet för människan som är skapad till Guds avbild.

I Nya testamentet anges Jesus som Frälsare, Gud, Guds Son, Guds Lamm, Herde, Herre (grek. *Kyrios*), Kung, Människosonen, Messias, Profet, Rabbi och Överstepräst:

- *Här börjar glädjebudet om Jesus Kristus, **Guds son**.* (Mark 1:1)
- *Väx till i nåd och kunskap om vår **herre** och **frälsare** Jesus Kristus.* (2 Pet 3:18)
- *När Jesus kom gående såg Johannes på honom och sade: "Där är **Guds lamm**."* (Joh 1:36)
- *Simon Petrus svarade: "Du är **Messias**, den levande Gudens son."* (Matt 16:16)
- *Han gick rakt fram till Jesus, hälsade honom med att säga **rabbi** och kysste honom* (Matt 26:49)
- *Jesus sade till honom: "Judas, förråder du **Människosonen** med en kyss?"* (Luk 22:48)
- *Ovanför hans huvud hade de satt upp anklagelsen mot honom som löd: Detta är Jesus, judarnas **konung**.* (Matt 27:37)
- *De svarade: "Detta med Jesus från Nasaret, hon som var en **profet**"* (Luk 24:19)
- *Då svarade Tomas: "Min Herre och min **Gud**." Jesus sade till honom: "Du tror därför att du har sett mig..."* (Joh 20:28)
- *...en mäktig **överstepräst** som har stigit upp genom himlarna, Jesus* (Heb 4:14)
- *...fårens store **herde**, vår **herre** Jesus, upp från de döda* (Heb 13:20)

Jesus från Nasaret var jude och som jude var han hemma i Gamla testamentets texter och bildspråk. Även de första lärjungarna var judar och tolkade Jesu liv, död och uppståndelse med utgångspunkt i den judiska kontexten och dess religiösa kanon dvs. Lagen (*heb. Torah*),

---

¹⁷ Macquarrie 1990, s. 3.

Profeterna (*heb. Neviim*) och Skrifterna (*heb. Ketuvim*) som tillsammans går under hebreiska samlingsnamnet *Tanak*. Vilket motsvarar den första halvan i den kristna bibeln, dvs. Gamla testamentet. I den kristna kyrkans början saknades en explicit kristen psalmbok, den första psalmboken som de kristna använde sig av var *psaltaren*, arvet från Gamla testamentet. På motsvarande sätt saknade de första kristna en explicit kristen bibel, dvs. religiös kanon. Den första ”bibeln” de kristna läste var *Tanak*, arvet från Gamla testamentet. Under framväxten av den kristna kyrkans kanon dvs. Nya testamentet kom *Tanak* att refereras till som Gamla testamentet med anspelning till det gamla förbundet medan Nya testamentet stod för det nya förbundet. De första apostlarna förkunnade att Jesus var den utlovade Messias¹⁸, dvs. Jesus Kristus, som judarna väntade på och hedningarnas ljus. I mötet med den hellenistiska omvärlden och deras mer utpräglade filosofiska föreställningsvärld kom nya bilder att formas av de gamla bilderna som var förmedlare och bärare av den kristna kyrkans tankar och föreställningar om vem Jesus var/är och vad han gjorde/gör.

De fornkyrkliga kyrkofäderna och teologerna fortsatte att reflektera och begrunda innebörden av apostlarnas lära och förkunnelse. Läror som ensidigt betonade Jesu mänsklighet eller gudomlighet, förklarades för heresier och dess företrädare för villolärare. Två av de stora och svårlösta frågorna är och har varit a) frågan om Jesu natur dvs. sann Gud och sann människa fullt ut och hur dessa två naturer kan existera i en och samma person utan att sammanblandas. Ända från början har det varit viktigt för kyrkans lära att hålla fast vid dessa två naturer. Den andra stora frågan var och är b) frågan om treenigheten dvs. läran om Fadern, Sonen och Den heliga Anden och deras inbördes relation. En konsekvens av tvånatursläran var att den var oförenlig med läran av treenigheten som förkunnade att den treeniga guden bestod av tre personer men bara en natur.¹⁹ De fornkyrkliga teologerna fastslog grunden och ramarna för den kristna teologin, vid de kyrkliga koncilierna år 325, 381 och 451. Det uttrycks i den Nicenska trosbekännelsen;

”Och på en enda Herre, Jesus Kristus, Guds enfödde Son, född av Fadern före all tid, Gud av Gud, ljus av ljus, sann Gud av sann Gud, född och icke skapad, av samma väsen som Fadern, på honom genom vilken allting är skapat; som för oss människor och för vår salighets skull har stigit ned från himmelen och tagit mandom genom den Heliga Ande av jungfrun Maria och blivit människa; som ock har blivit för oss korsfäst under Pontius Pilatus, lidit och blivit

---

¹⁸ Messias eller Christos på grek. betyder den smorde dvs. den av gud utvalde. I GT finns det två olika messiasgestalter, en prästerlig och en kunglig som skulle komma med seger, lycka och evig fred och återupprätta Israel och dess folk.

¹⁹ Macquarrie 1990, s. 209.

begraven; som på tredje dagen har uppstått, efter skrifterna, och stigit upp till himmelen och sitter på Faderns högra sida; därifrån igenkommande i härlighet till att döma levande och döda, på vilkens rike icke skall varda någon ände”

Inom kristologin är det vanligt att man gör en distinktion mellan olika kristologiska ingångar *christology from above or from below* dvs. kristologi uppifrån eller nerifrån. De som tar sin kristologiska start nerifrån börjar med den historiska mannen Jesus från Nasaret för att sedan begrunda hans betydelse och hans relation till Gud. Frågan är hur mannen Jesus är Kristus, Gud Son och tillika Gud. De som istället tar sin kristologiska ansats ovanifrån börjar med själva begreppet Gud och inkarnationen och frågar hur och varför Gud uppenbarar sig i människan Jesus Kristus. Pannenberg menar att: “Christology that begins from above, from the divinity of Jesus, the concept of the incarnation stands in the center. A Christology from below, rising from the historical man Jesus to the recognition of his divinity, is concerned first of all with Jesus’ message and fate and arrives only at the end at the concept of the incarnation.”²⁰ och menar med det att kristologi som tar sin ansats ovanifrån står inkarnationen i centrum och Gud som blir människa medan kristologi som har sin ansats nerifrån börjar först med Jesu med människan Jesus från Nasaret och hans budskap och tro för att på slutet närma sig inkarnationen och fråga sig hur människan Jesus blir Gud. Pannenberg menar att kristologins främsta uppgift är ”to establish the true understanding of Jesus significance from his history, which can be described comprehensively by saying that in this man God is revealed.”²¹ Både Macquarrie och Pannenberg talar om kristologi *from above or below* medan Brown talar om *high and low christology*. Brown anser att Messias, Rabbi, Profet, Överstepräst, Frälsare och Mästare är *low christology* medan Herre, Guds Son och Gud är omfattas av *high christology*. Skillnaden är att Macquarrie och Pannenberg talar om olika kristologiska ansatser dvs. ingångar till den kristologiska forskningen, medan Brown talar om vilka sidor det är man accentuerar dvs. om man betonar Jesu mänskliga eller Gudomliga sidor. Beroende på vad det är man betonar och vilken kristologisk ansats man tar sin början i får man olika svar på vem Jesus var/är och vad han gjorde/gör. I uppsatsen kommer jag främst att röra mig med begreppsparet *high and low christology* när jag betonar psalmens emfas och med begreppsparet *christology from above or below* när jag betonar psalmens kristologiska ingång.

---

²⁰ Pannenberg 1968, s. 15.

²¹ Pannenberg 1968, s. 12.

Brown ifrågasätter påståenden som framhåller att de första judekristnas kristologi var *low christology* och att de hednakristnas kristologi var *high christology* och håller det för troligt att inte alla judekristna delade samma kristologi och att de första hednakristna delade den kristologiska läran som den eller de som förkunnade evangeliet för dem hade. Han håller det sannolikt att det fanns grupper av judekristna och hednakristna som gav uttryck åt samma kristologiska tankegångar och menar att det fanns mångfald av kristologiska tolkningar i omlopp samtidigt.²²

Pelikan har i *Jesus through the centuries* undersökt hur olika föreställningar om Jesus Kristus har florerat under olika sekel som ett svar på sin tids existentiella behov och hur dessa bilder har kommit att avbildas i konsten. Pelikans kristologiska ansats skiljer sig från de övriga: ”I do not study what the New Testament meant, but what it has been taken to mean!”. Bilden av Jesus som Konungarnas konung var en mycket utmanade bild för de första kristna som genom att vidmakthålla denna bild trotsade sin tid maktelit, kejsarmakten. Likaså var bilden av Jesu som Gud eller Gud Son en utmaning för de första judekristna. Medan bilden av Jesus som det inkarnerade Ordet eller Ljuset gav ett fruktbart möte den grekiska världens filosofi. Dessa bilder kommer att presenteras under de olika Kristusbilderna som uppsatsen avser att studera närmare i psalmboken.

I den kristna traditionen har det funnits och finns religiösa grupper som inte vill använda sig av mänskliga bilder, varken i målningar eller i ord, för att skildra Gud eller Jesus. Utifrån en strikt tolkning och tillämpning av Gamla testamentets bildförbud i 2 Mos 20:4-5 och 5 Mos 15:4-31 är det förbjudet och varje bild är en avbild som leder avgudadyrkan oavsett hur man avbildar Gud. Bruggeman menar att Gamla testamnets bildförbud har att göra med att Gud inte ska artikuleras i någon form som riskerar att fixera eller definiera vem Gud är eftersom detta inskränker och låser Gud till en avbild, en död avgud.²³ Inom den kristna mystiken finns en riktning som kallas för *via negationis* eller den negativa vägen som inte vill använda några mänskliga bilder om Gud och talar om Gud i icke-kategorier och saknar mänskliga egenskaper.²⁴ Hellström menar att när Paulus kom till Aten och såg han att det fanns ett altare åt en okänd Gud motsvarar detta den kristna mystikens bildlöse Gud. Den kristna mystiken bildlöse Gud har samtidigt tagit form och gestalt i Jesus från Nasaret enligt kristen tro och

---

²² Brown 1994, s. 15.

²³ Bruggeman 1992, s. 119.

²⁴ Ignestam 1993, s. 23-45.

tradition vilket innebär att Gud själv har visat sig.²⁵ Gamla testamentets bildförbud följde med in i den kristna kyrkan och i fornkyrkan var det förbjudet att avbilda Gud eller Jesus innan den ikonklastiska striden avgjordes.

Psalmens bildspråk är i sig ett porträtterande av det som inte får avbildas samtidigt som redan Gamla testamentet är fullt av omskrivningar och bildspråk avseende Gud. Guds namn är så heligt i Gamla testamentet att hans namn inte får missbrukas och knappt brukas. Några av de vanligaste omskrivningarna för Gud i Gamla testamentet är: Herren (1 Mos 2:4), Herren Sebaot (2 Sam 7:26), Härskarons Gud (2 Sam 5:10), Fader, den Högste (1 Mos 14:22) och den Väldige (1 Mos 17:1). Gud är framför allt livets Gud som har skapat allt (1 Mos 1:1- 2:4, Am 12:4) och en levande Gud (Ps 42:3).

Pelikan menar: ”In the most fundamental sense of the word image, the Son of God was uniquely the Image of God, “the living Image, who is his image in his very nature, who is the image of the invisible Father differing in no way from him” except by being the Son rather than the Father.”²⁶

Samtidigt som Gud inte fick avbildas eller föreställas varken i himmelskatermer (solen, månen eller stjärnorna), jordiskatermer (människa eller djur) eller i termer om det som avsåg det som finns i vattnet under jorden (drake eller fisk)²⁷ fick man heller inte missbruka eller bruka Guds namn av vördnad.

---

²⁵ Pelikan 1985, kap 7, s. 83-94.

²⁶ Pelikan 1985, s. 89.

²⁷ *The Interpreter's Bible*, Vol. 1, Rylaarsdam J. Coert, “The book of Exodus”, 1952, s. 981-983.

Psalmens språkdräkt

Psalmens bildspråk hämtas traditionellt från bibeln och dess funktion är att vara tjänare under budskapet. Psalmens språkdräkt är därför av stor betydelse som förmedlare av det kristna budskap till dem som läser, sjunger eller lyssnar till psalmen. Psalmens språkdräkt är en förmedlare av tro och tradition samtidigt som den ska vara språkligt tillgänglig för nutidsmänniskan. Psalmen har en dubbel riktning inåt och utåt, till dem som är hemma i trons och kyrkans språk och de kyrkofrämmande som är obekanta med detta språk. En psalm ska både tillhandahålla ett gemenskapsspråk och ett tilltalsspråk.²⁸ Inger Selander menar psalmens bottenväv är bibeln och dess mest använda intertext. Selander menar att det finns tre typer av psalmer a) metriskt anpassade bibelpassager eller psaltarpsalmer som är tonsatta b) psalmer som parafrazerar ett tydligt bibelstycke c) psalmer som använder sig av allusioner på flera bibelställen i en psalm.²⁹ Bildspråk är en övergripande term för olika bilder som förekommer i språket t.ex. metaforer, liknelser, symboler och personifikationer. I metaforer saknas jämförelseorden som, såsom och liksom t.ex., ”Ni är jordens salt” (Matt 8:13). En metafor är ett ord som används i överförd mening, *meta-for*. I satsen *Ni är jordens salt* är ”jordens salt” metaforen. Metaforer är ofta starka och överraskande bilder som kan öppna för en ny förståelse och tolkning. En metafor som används mycket riskerar samtidigt att förlora sin betydelse och bli en kliché. En liknelse är ett bildligt uttryck med jämförelseledet utsatt. Liknelser används ofta som en form pedagogisk illustration t.ex. ”saliga de som håller fred, de skall kallas för Guds söner” (Matt 5:9). Personifikationer innebär att ett abstrakt begrepp framställs som en person t.ex. Gud Fader. Ingrid Selander säger ”Symbolen är inte illustration till något på förhand givet eller allom bekant utan ställer fram en egen verklighet.”³⁰ och menar att symbol måste förklaras för att förstås om den ska vara förmedlare av en icke-verbal verklighet. Förmågan att föreställa sig saker och att symbolisera dem bygger på en etablerad förmåga att uppfatta sakerna. För att det symboliska språket ska kunna förstås behöver man vara språkligt rätt programmerad. Utsagor som Guds Lamm kan bara förstås om vi har en begreppsmässig föreställning om vad metaforen förmedlar.

En bild sägs kunna förmedla tusen ord men några få ord kan också förmedla en bild bortom orden. Psalmens bilder är korta utsagor om stora och komplexa teologiska utsagor.

Psalmens språk rör sig mellan ett dogmatiskt symbol- och bildspråk som uttrycks i och genom

---

²⁸ SOU 1985:17, s. 115.

²⁹ Selander 2008, s. 201.

³⁰ Selander 1999, s. 27.

lyrik. Korset är t.ex. en kristen symbol pekar på Jesus Kristus medan termen Guds Son är en teologisk utsaga om Jesus Kristus. En symbol visar på något bortom sig själv, på en realitet som inte vi inte kan uttala oss om på ett bokstavligt vis. Symboler riskerar samtidigt att bli en till ett självändamål om man stannar vid symbolen istället för att se till vad den pekar på.³¹ En psalms funktion är enligt Ingrid Selander att ”förmedla ett budskap om en icke-sinnlig verklighet, en trons osynliga verklighet som inte kan uttryckas på annat sätt än genom analogier med den synliga, fysiska verkligheten.”³² och menar att psalmens retoriska liknelser måste väljas med hänsyn för att människor med olika bakgrund och förutsättningar ska förstå dem. Bilder från den fysiska verkligheten måste ställas i relation till kyrkans dogma, bibelns texter och den kristna traditionen.

Macquarrie säger: ”The language of christology, in so far as it reflects the language of gospel, is perhaps better understood when we compare it to art than when we compare it to science.”,³³ och menar att tydliga kristologiska samtal kan belysas genom ett jämförande med konsten även om teologi inte är konst på samma sätt som en dikt. Macquarrie skriver att Gadamer anser att konsten har förmåga att avslöja och känna igen essensen i det den avbildar. Macquarrie anser att även om vi inte genom språket kan beskriva Gud i en absolut bokstavlig mening är vi inte inskränkta till tystnad utan vi kan genom språket tala om Gud i symbolisk mening.³⁴

Brown säger: “No human language has expressed Jesus identity perfectly, and the best that Christians have been able to do is to reject restrictions as they become obvious.”³⁵ Med vilket han menar att människans kunskap och förmåga att beskriva Jesu identitet genom ord är begränsat och att det kristna främst kan göra är att avvisa begränsningar vad det gäller Jesus som sann Gud och sann människa.

---

³¹ Macquarrie 1990, s. 301.

³² Selander 1999, s. 28.

³³ Macquarrie 1990, s. 15.

³⁴ Macquarrie 1990, s. 301.

³⁵ Brown 1994, s. 147.

Egen undersökning

Nedan kommer tretton olika kristusbilder som finns med i psalmboken att presenteras. Vissa psalmer kommer att återkomma eftersom de använder sig mer än en bild. Under varje bild kommer fyra psalmer att lyftas fram som genom sitt bildspråk skildrar och problematiserar den aktuella bilden. Undersökningen kommer först att presentera en ingång till varje bild för att sedan lyfta fram några specifika psalmer som använder sig av olika bibelallusioner som speglar bilden för att till sist analyseras.

Kristusbilder i Den svenska psalmboken från 1986

Psalmbokens många bilder av vem Jesus är, ger uttryck för en mångfald av bilder som inte nödvändigtvis behöver vara kopplade till Jesus samtidigt som vissa bilder och begrepp är mycket starkt kopplade till Jesus. En del bilder används uteslutande om Jesus under det att vissa bilder även avser Gud eller gudomen i sin helhet. Lejdhamre har i sin avhandling bland annat undersökt vilka bilder som talar om Jesus i *Den svenska psalmboken* från 1986 och hur ofta de är förekommande t.ex. används bilden ”Brudgum”, ”Frälsare” och ”Mästare” uteslutande om Jesus. Bilder som ”Herde”, ”Herre” och ”Kung” syftar förutom på Jesus även på Gud och den heliga Anden eller på världsiga och kyrklig ledare.³⁶ Namnet Jesus Kristus är ett teologisk påstående i sig, som betyder Jesus från Nasaret är Messias. Messias är en titel som från början tillskrevs mannen från Nasaret. En titel som kom att bli synonym med Jesus.

Broder

Den som gör Guds vilja är min bror och syster och mor. Mark 3:35

Bibeln talar mycket om bröder och brödraskap om än inte alltid i så positiva föreställningar. Redan de första brödraparen som vi möter i bibeln, Kain och Abel (1 Mos 4:1-8). Jakob och Esau (1 Mos 27), Josef och hans halvbröder (1 Mos 37:20) och även liknelsen om Den förlorade sonen (Luk 15:11) handlar om samma tema dvs. det svek och avundsjuka mellan

---

³⁶ Lejdhamre 2011, s. 96.

bröder i kampen om Guds/Faderns välsignelse.³⁷ I Gamla testamentet syftar ”broder” till en bror som man har blods- eller släktband (1 Mos 4:1), till en nära och förtrolig vän (2 Sam 1:26), en nästa i form av en medmänniska (3 Mos 19:16), en landsman eftersom folket ses som den stora familjen (5 Mos 15:2). Termen bröder kan också avse mellanstatliga relationer med Israel och Juda samt andra stater i Gamla testamentet (4 Mos 20:14-21 och Amos 1:12). Tilltalet ”broder” används för att visa på jämnhöjd och närhet, att man är jämbördig och likvärd. I Nya testamentet används ordet på motsvarande sätt. Vissa ställen i Nya testamentet anger att Jesus har blodsbröder dvs. de kommer ur samma moderliv (Matt 13:55, Joh 2:12 och 1 Kor 1:9). I par ställen i evangelierna kallas lärjungarna för Jesu bröder (Matt 12: 49, 38:10 och Joh 20:17). I de synoptiska evangelierna frågar Jesus vem/vilka som är hans mor och bröder är och utlägger att alla som gör Guds vilja är hans mor, bror eller syster (Matt 12:46-50 med par.). Jesus har med andra ord en ganska vid och inkluderande tolkning gällande vem som är hans bror eller syster enligt evangelisterna. Vilket skiljer sig från Gamla testaments föreställningen där blodsband och släktband var viktiga markörer för att man tillhörde det utvalda folket.³⁸ I den kristna kontexten fick termen broder innebörden ”en kristen”.³⁹ Det grekiska ordet *adelphos* syftar till en som är född ur samma moderliv och avser både bröder och systrar. Tilltalet bröder kan med andra ord innehålla systrar även om de inte nämns så behöver det inte uteslutas.⁴⁰ Kristus som vår broder bygger dels på Rom 8 där Paulus utlägger hur alla som leds av Guds ande och gör hans vilja är Guds söner och döttrar med rättigheten att ropa: - Fader! Är vi Guds barn är vi också arvingar till Gud och medarvingar med vår broder i Jesus Kristus. Jesus Kristus har uppenbarat vad det innebär att ledas av Guds vilja, det är förneka sig själv och ta sitt kors och följa Jesus. Kristus är Guds vilja uppenbarad och att följa Kristus är att följa Gud. Denna tolkning kom att leda till den starka framväxten av klosterrörelser på 500-talet som försökte leva i världen men inte av världen, dvs. inte leda av världens ande utan av Guds ande i världen. Inom klosterrörelserna är det vanligt att tilltala varandra som bröder och syster. Innan kristendomen blev en accepterad religion tillika en statsreligion på 400-talet var det kristna, livet i Jesu efterföljd, en riskfylld och farlig väg. Hos Pelikan är Jesus Kristus som *The monk who ruled the world* en förebild för ett kristet liv.⁴¹ Klosterlivets väg var att efterlikna Jesus och formas efter hans bild. Evangeliets Jesus är vägledaren och förebilden att följa och efterlikna. Pannenberg menar att hos Kant är Jesus

³⁷ *The Interpreter's Dictionary of the Bible*, Vol. 1, Johnston George, "Brotherhood", 1962, s. 468.

³⁸ *The Interpreter's Dictionary of the Bible*, Vol. 1, Johnston George, "Brotherhood", 1962, s. 468.

³⁹ Elektronisk källa 4.

⁴⁰ *The Anchor Bible Dictionary*, Vol. 1, Wilkins J. Michael, "Brother, brotherhood", 1992, s. 782.

⁴¹ Pelikan 1985, kap 9, s. 109- 121.

arketyper av hur ett liv som behagar Gud ska levas, Jesus är ”the ideal of moral perfection”⁴² och ”The prototype of the religious man” hos Schleiermacher.⁴³ Den klassiska Lutherska tolkningen om hur vi blir syskon med Jesus och därmed Guds barn utgår från Gal 3:26-29, som enligt Luthers tolkning innebär att vi av *nåd och tro allena* blir gjorda till Guds barn.

Tilltalet ”broder” används i psalmboken framför allt om Jesus, 22 psalmer vid 26 tillfällen, men används också om Jesu lärjungar, kristna trosfränder och om människor i allmänhet.⁴⁴

Psalm 26, *Tränger i dolda djupen ner*. Vem psalmens broder är inte utsagt i psalmen men psalmens broder är en vilja som danar och tränger in i själen. Vers 1 ”mitt öga ser, spår av en vilja som danar.”, vers 2 ”vilar min Broders blick på mig” och vers 3 ”Träder du själv i själen in, allmakt och kärlek, och säger ordet, som gör mig evigt din”. Versraderna speglar 1 Kor 15:42-49 och Rom 8:29.

Psalm 33, *O Jesus Krist som mänska blev*. Vers 2 ”Du kom till oss i världen ned”, 3 ”Du sade till oss: Kom i tro.”, vers 4 ”Så är du nu vår broder kär oss till stor fröjd och ära, och vill oss alltid vara när – vad kan vi mer begära? Var får vi bättre tröst ifrån? Vår broder är Guds ende son.” och vers 5 ”Det var din nåd som gjorde oss till Guds barn och ett med dig, o Kristus, du vår broder.”. Versraderna speglar Gal 3:26-29, Rom 3:22-26 och 15:5.

Psalm 250, *Är det sant att Jesus är min broder*. Vers 1 ”Är det sant att Jesus är min broder, är det sant att arvet hör mig till?”, vers 2 ”Han min broder – under över under- större nåd väl aldrig tänkas må!”, vers 3 ”Han har sagt: ”Min Fader – eder Fader” han har sagt: ”Min Gud och eder Gud.” vers 4 ”O det broderskapet, se det gäller mer än allt vad här man nämna kan, ty i bredd med Jesus det mig ställer, ger mig rätt till samma arv som han.” och vers 5 ”Samma arv däruppe i det höga, samma himmel, samme Gud och Far.”. Versraderna speglar Joh 20:17, Gal 3:26-29 och Rom 8:17.

Psalm 478, *Du morgonstjärna, mild och ren*. Vers 4 ”Pris vare Gud /.../ som hit till oss från himlens höjd sin Son, vår broder, sände. O Jesus Krist, din Ande god, ditt ord, ditt liv, ditt dyra blod vår nöd i glädje vände.” och vers 5 ”o Fader, du mig älskat har uti i din Son, den kära /.../ Uppfyll snart mitt hopp, låt mig med honom tagas opp till dig /.../ när i höjden bland din skara barn i huset jag får vara.”. Versraderna speglar Apg 1:9-11, Gal 3:26-29 och Rom 6:3-5.

---

⁴² Pannenberg 1968, s. 29.

⁴³ Pannenberg 1968, s.28.

⁴⁴ Lejdhamre 2011, s. 93.

Termen broder skulle kunna tolkas som *low christology from below* eftersom bilden min/vår broder framhäver Jesus som en människa med vilka vi är jämnställda med även det inte nödvändigtvis innebär att vi jämnbördiga. Men eftersom bilden explicit syftar till Jesus som Guds ende Son som Gud låtit sända ner till jorden enligt psalm 33 och 478 blir det *christology from above och high christology*. Psalm 250 kan omfattas både av *high christology from above* och *low christology from below* eftersom psalmen aldrig uttrycker att Jesus är Guds son även om Gud är hans Far. Att kalla Gud för Far är något som många kristna gör utan att för den delen mena att Gud är deras biologiska far. Psalmens Jesus skulle kunna vara en from man som menar att hans fader är allas fader i form av en stamfader och att det endast finns en gud som är allas Gud. Psalm 250 kräver en på förhand given kristen tolkning av den som möter texten för att bli *high christology from above*. Psalm 26 anger inte vem psalmens broder är eller vem fadern är. Psalmen skulle kunna förstås som en längtan efter en jordisk själsfrände eller som en längtan till dödsriket där ens älskade broder väntar. Psalmen gör visserligen anspråk på Broder och Fader med versal men kan trots det avse en jordisk broder som längtar efter som är hos fadern i dödsriket. Psalmen kräver på en förhand given kristen kontext och tolkning för att vara *low christology from below*.

Brudgum

Johannes svarade: "Ingen får något som inte ges honom från himlen. Ni kan själva vittna om att jag sade: 'Jag är inte Messias utan har blivit utsänd att gå framför honom.' Brudgum är den som har bruden. Brudgummens vän, som står och hör på honom, gläder sig åt brudgummens röst. Den glädjen har nu blivit min helt och fullt. Han skall bli större och jag bli mindre." Joh 3:27-30

I Gamla testamnet syftar termen brudgum framför allt på Gud och används för att beskriva Guds kärlek till det utvalda folket, Israel, som är bruden (Jer 2:2 och Jes 62). Bilden illustrerar den intima bilden av två som ska bli ett och förenas till en enda kropp och ande i det kommande messianska riket. Gamla testamentet framställer relationen mellan Israel och Gud som en trolovningstid dvs. äktenskapet fullbordas inte i den förehavande tiden utan fullbordas först när himmelriket, dvs. messianska riket, infaller. Det är först då bröllopfesten hålls och giftermålet sker.⁴⁵ I Nya testamentet appliceras bilden av brudgum på Kristus (Mark

---

⁴⁵ *Svenskt Bibliskt Uppslagsverk*, Vol. 1, Ringgren Helmer & Evald Lövenstam, "Brudgum", 1962, s. 343.

2:19 med par., Joh 3:29 och 2 Kor 11:2). Han är brudgummen och de kristna, kyrkans kropp, är hans brud.⁴⁶ I Uppenbarelseboken skildrar det kommande himmelska livet som en bröllopsfest där det nya Jerusalem kommer ner från himmelen (Upp 3:12). Även i evangeliernas liknelser, tolkas brudgummen som en bild för Kristus.⁴⁷ På Jesu tid gick brudgummen tillsammans med följeslagare som var ledda av *brudgummens vän* i egenskap av brudmarskalk hem till bruden för att hämta hem henne till brudgummens föräldrahem där bröllopsfesten väntade. Tillsammans med bruden väntande brudtärnorna, vars uppgift var att tjäna bruden och lysa upp vägen för brudföljet (Ps 45:14).⁴⁸ Johannes jämför sig med brudgummens vän i relation med Jesus som är brudgummen (Joh 3:22-30). Johannes är den som glädjer sig åt att höra Jesus röst när lärjungarna påpekar att Jesus samlar fler lärjungar och döper likt Johannes. Glädjen hos Johannes uttrycker förväntningar på det nya messianska riket som han ser växa fram som en följd av att Jesus samlar lärjungar och det himmelska bröllopet stundar.⁴⁹ Pelikan skriver om Jesus som själens brudgum, *The bridegroom of the Soul*, och går in på kristusmystik. Mystik kan enligt Pelikan definieras som ”the immediate experience of oneness with the Ultimate Reality”⁵⁰ vilket är jämförbart med vad Schleiermacher menar med att erfarenheten av ett absolut beroende i sig är ett samexisterande med Gud i självmedvetandet.⁵¹ Pelikan menar att den kristna mystiken uppstod när Jesus från Nasaret blev föremål för mystik erfarenheten och reflektion som uttryckets genom mystiska termer efter bland annat en allegorisk utläggning av Höga visans brudspråk. Den kristna mystiken handlar om själens rening, upplysning och förening med själens brudgum. Den mystiska erfarenheten av Kristus som själens brudgum kan lätt leda till kristen erotism och till höjden av egocentrisk kristen fromhet som framför allt har frodas inom klosterväsendet och i pietistiska rörelser inom protestantismen, framhåller Pelikan.⁵²

I psalmboken är brudgum en omskrivning som enbart avser Jesus Kristus och förekommer i 10 psalmer vid 12 tillfällen.⁵³

Psalm 316, *Nu dagen är till ända*. Vers 1 ”Se till att oljan räcker: vår brudgum kommer snart.”, vers ”Ni visa jungfrur, vaka att honom ta emot. /.../ Ty bröllopsfesten stundar, /.../

⁴⁶ *The Interpreter's Dictionary of the Bible*, Vol. 1, Throckmorton Burton H., "Bride of Christ", 1962, s. 466.

⁴⁷ Elektronisk källa 5.

⁴⁸ *Svenskt Bibliskt Uppslagsverk*, Vol. 2, Engnell Ivan & Holger Mosbech "Äktenskap", 1963, s. 1479.

⁴⁹ *The Interpreter's Bible*, Vol. 8, Howard Wilbert F., "The gospel according to St. John", 1952, s. 514.

⁵⁰ Pelikan 1985, kap 10, s. 123.

⁵¹ Macquarrie 1990, s. 204.

⁵² Pelikan 1985, s. 131.

⁵³ Lejdhamre 2011, s. 94.

väktaren förkunnar att brudgummen är här.”, vers 3 ”fröjdefacklor brinna i Herrens bröllopssal. Och den som/.../har hållit fast sin tro skall snart vid Lammets sida stå inför Faderns tron.” Psalmverserna speglar Matt 25:1-12 och Upp 19:7.

Psalm 323, *De kommer från öst och väst*. Vers 2 ”de kommer, o Gud, till dig att klädas i bröllopsskrud och möta sin brudgum skön, Kristus, som på korsets stam dem vann som segerlön.” och vers 4 ”Se, himmelens pärlport är öppen för var och en. Ja, plats är beredd där hemma för dig, och Jesus dig kallar än.” Psalmverserna speglar Jes 62:11, Matt 22:1-14 och Upp 21:21.

Psalm 436, *Guds rådslut från begynnelsen*. Vers 1 ”På moderns bön han låter ske det under som hans folk skall se när han på skyar kommer.”, vers 2 ”O Ande /.../ låt klinga psalm och bröllopsång, tänd lamporna i natten.”, vers 3 ” Se, himmelrikets dag är här. Till bröllop är du bjuden /.../. Sin brudgum väntar bruden. Av vinet som i Galileen blev öst ur krukorna av sten skall alla släkten dricka.”, vers 4 ”Guds härlighet blir uppenbar där Jesus är mottagen. Då kärlek ger åt kärlek svar, upp stiger skapardagen.”. Psalmverserna speglar Matt 22:2, Joh 2:1-11 och Upp 19:7.

Psalm 640, *O Jerusalem, bland städer*. Vers 2 ”Nya stad, som är Guds boning, du från himlen sänkes ner likt en brud som till sin brudgum ren och längtande sig ger.”, vers 3 ”Allt som i vår tro och gärning på Guds kärlek blev ett svar.” och vers 4 ”Stenarna har fogats samman. Kristus grund och hörnsten är. Varje sten är ett med staden, hela staden i den är.”. Psalmversen speglar Jes 28:16, Gal 3:27, 1 Joh 3:18 och Upp 21:2.

Bilden av Jesus som brudgum innefattas av *high christology* och *christology from above*. Brudgum är visserligen en term som enligt Browns definition borde omfattas av en *low christology* eftersom den inte nödvändigtvis emfaserar en gudomlig aspekt men eftersom det är en gudomlig brudgum och ett himmelskt bröllop som väntas komma, alternativt som vi väntas komma till, blir slutsatsen *high christology*.

Frälsare

I dag har en frälsare fötts åt er i Davids stad, han är Messias, Herren. Luk 2:11

Det svenska ordet *frälsa* är synonymt med *rädda* och *befria*. I Gamla testamentet är Gud den som räddar folket ut ur slaveriet och fångenskapen och leder det genom Röda havet till det utlovade landet (2 Mos 3:8 och Jes 43). Gud är den som kan rädda och befria Israel och dess folk såväl som enskilda individer (Dom 10:15, Ps 7, 119 och 130). Enligt 2 Sam 2:6 är Gud den som dödar och ger liv, leder till dödsriket och räddar därifrån och den som förnedrar och upphöjer. Enligt 2 Mos 13:1-2 skall allt förstfött som kommer ut ur moderlivet (människa eller djur) helgas åt Gud och friköpas av fadern.⁵⁴ Har det helgats åt Gud går det inte att friköpas utan måste dödas enligt 3 Mos 27:28-29.⁵⁵ I Nya testamentet har bild av Frälsare applicerats på Jesus och frälsning är ett av huvudmotiv i Nya testamentet. Jesus är den som frälser genom oss genom sin död och som räddar oss från dödsriket. Jesus är den som är förstfödd ur moderlivet och som skall friköpas av Gud som är hans Fader eller helgas till Gud av Gud. I den kristna traditionen är det Jesus som frälser, räddar och leder folket från slaveri och fångenskap till frihet genom dopet och tron. Melancton säger: ”Who Jesus Christ is becomes known in his saving action”⁵⁶ och det är verkligen en med sanningen överensstämmande modifikation menar Pannenberg och framhåller skillnaden på vem Jesus är och vad Jesus gör. Pannenberg menar att kristologi inte kan eller ska byggas av soteriologiska motiv utan att soteriologi grundar sig på kristologi dvs. läran om vem Jesus Kristus är och hans relation till Gud.⁵⁷ Beroende på vad och hur man framhäver Jesus som frälsare får man olika former av frälsningslära. Den klassiska kristologins frälsningslära grundade sig på frälsning genom och i Jesus Kristus, som den som dött för våra synder och uppstått. Han är den som räddar oss och befriar oss från dödens makt. I Kristus är vi friköpta från lagen och Guds söner enligt Gal 4:5. Pelikan talar om Jesus som befriaren, *The Liberator*, och hur denna bild har använts av olika politiska rörelser och människorättsorganisationer som velat förändra samhället och kämpat mot slaveri och förtryck och för mänskliga rättigheter, fred och rättvisa.⁵⁸ Befrielseteologin ser på Jesus liv och undervisning som den kristna trons budskap.⁵⁹ Guds rike är något som ska förverkligas på jorden och kännetecknas av social rättvisa och samhörighet över ras, etnicitet, kön och klass enligt Gal 3:26-29. Kristen tro handlar främst om att göra, inte att tänka rätt om vem Jesus är/var.

⁵⁴ *The Anchor Bible Dictionary*, Vol. 5, Unterman Jeremiah & Gary S. Shogren, “Redemption”, 1992, s. 650-657.

⁵⁵ *The Interpreters Bible*, Vol. 2, Micklem Nathaniel, “The book of Leviticus”, 1953, s. 134.

⁵⁶ Pannenberg 1968, s. 21.

⁵⁷ Pannenberg 1968, s. 33.

⁵⁸ Pelikan, kap17, s. 206-219.

⁵⁹ Macquarrie, s. 316-320.

I psalmboken används bilden frälsare uteslutade om Jesus Kristus, även den äldre termen frälserman förekommer. Frälsare förekommer i 59 psalmer vid 71 tillfällen och frälserman i 6 psalmer vid 7 tillfällen.⁶⁰

Psalm 112, *Världens Frälsare kom här*. Vers 1 ”Världens Frälsare kom här. Rena jungfrun moder är,”, vers 3 ”Utan synder buren är den all världens synder bär. Han, i oskuld född och död, frälser oss ur dödens nöd.” och vers 4 ”Han med himmelsk fröjd och fred kommit har till jorden ned, ty han är både Gud och man, som oss alla hjälpa kan.”. Versraderna speglar Jes 25, Matt 1:18-25, Joh 3:17 2 och Tim 1:9-10.

Psalm 145, *När världens Frälsare jag ser*. Vers 1 ”När världens Frälsare jag ser på korset där sitt liv han gav, jag bittert ångrar, blygs för det som förr min lust och stolthet var, vers 2 ”Jag ser vad som oss skiljer än och ber dig, Jesus: Gör mig fri.”, vers 3 ”Ditt blod, en dräkt i purpurrött, försoningstecknet för mig är. Det är min död som du har dött, det är ditt liv du åt mig ger.” och vers 4 ”Den kärlek som så underbar i dig, o Jesus, tog gestalt som gåva och som svar vill ha mig själv och allt som du mig gav.” Versraderna speglar Joh 19:1-17, Kol 1:20, Rom 3:25 och 2 Kor 5:18-21.

Psalm 313, *Min Frälsare lever*. Psalmen anger inte vem frälsaren är som lever. Vers 1 ”Min Frälsare lever, jag vet att han lever, fast världen har sagt han är död.” och vers 2 ”Min Frälsare lever, jag vet att han lever. Jag honom får möta till sist, när jag har lagt av mig min kropp som klädnad, befriad från och brist.”. Versraderna speglar Matt 28:1-1, Joh 11:24-26 och 2 Kor 13:4.

Psalm 474, *Du som oss frälst ur syndens band*. Psalmen anger inte vem frälsaren är. Vers 1 ”Du som oss frälst ur syndens band, ur dödens natt och avgrunds brand, du höjs från vansklighetens land till ära på Guds högra hand.” och vers 2 ”Du Faderns verk fullbordad har och till din Faders boning far.”. Versraderna speglar Mark 16:19, Joh 19:30, Rom 8:3 och 2 Kor 5:21.

Brown menar att termen frälsare är *low christology* eftersom den inte nödvändigtvis behöver inkludera att Jesus är gudomlig även om han gör guds vilja. I psalm 112 och 145 ovan, är frälsaren kommen från Gud och har återvänt till Gud vilket innebär att psalmerna omfattas av *high christology from above*. Psalm 313 och 474 anger inte var frälsaren kommer ifrån eller vem han var innan själva frälsningen ägde rum. Psalm 474 anger att han höjs till ära på Guds

---

⁶⁰ Lejdhamre 2011, s. 96.

högra hand medan psalm 313 anger bara att frälsaren lever men inte var psalmen antyder att vi lever för alltid som hans men psalmen anger inte på vilket sätt eller var. Psalm 313 omfattas av *low christology from below*. Psalm 474 omfattas av *high christology from below*.

Guds Lamm

Nästa dag såg han Jesus komma, och han sade: "Där är Guds lamm som tar bort världens synd. Joh 1:29

Termen Guds Lamm syftar till Gamla testamentets föreskrifter av olika typer av offer. Offerhandlingar var ett uttryck för tacksamhet, behov av rening och försoning, och något man gjorde enskilt eller tillsammans. I tidig judendom skedde de flesta offer i hemmet eller på särskilda offerplatser, men med tiden kom Jerusalem och templet att bli den enda rätta offerplatsen. Moseböckerna ger ingående instruktioner av olika typer av offer och hur de ska gå till. De vanligaste kriterierna för ett lamm som skulle offras var att det ska vara förstfött och felfritt.⁶¹ Enligt 2 Mos 13:2 och 5 Mos 15:19- 23 ska allt förstfött, djur eller människa, helgas till Gud. Den specifika termen "Guds lamm" återfinns inte i Gamla testamentet. I Nya testamenet är det framför allt hos Johannes som vi möter bilden av Jesus som Guds lamm. När Johannes pekar ut Jesus som Guds lamm i Joh 1:29 är det anspelning till Jes 52:13-53:12 och den lidande tjänaren och lammet som leds tyst till slakt.⁶² Även Paulus använder sig av metaforen lamm när han säger "vårt påsklamm, Kristus är slaktat" (1 Kor 5:7). I Uppenbarelseboken är förekomsten av Lammet särskilt påtagligt. Av Nya testamenets 34 förekomster av "lamm" återfinns 29 i Uppenbarelseboken. John R Miles skriver att i Uppenbarelseboken är Jesus Lammet och eftersom Jesus är Gud är Lammet Gud.⁶³ Genom lammets blod blir de som kommer ur det stora lidande renade och lammet är deras herde (Upp 7:14). I Uppenbarelse boken framställs Lammet inte enbart som ett tyst lamm som leds till slakt utan talar också om Lammets vrede (Upp 6:16) och den stridande Lammet (Upp 17:14). Man skulle kunna säga att Lammets teologi också är korsets teologi. Guds Lamm framställs i konsten ofta med ett kors och segerfana. Pelikan skriver om *Christ Crucified* och menar att de första kristna tidigt kom fram till att Jesus levde för att dö och att döden på korset var det

---

⁶¹ Elektronisk källa 6.

⁶² *The New Jerome Biblical Commentary*, Perkins PHEME, "The gospel according to John", 1993, s. 952.

⁶³ *The Anchor Bible Dictionary*, Vol. 4, Miles John R., "Lamb", 1992, s. 134.

ultimata målet.⁶⁴ Korset blev inte bara en teologi, korsets teologi, utan också ett tecken för Guds makt och vishet för de som är kallade (1 Kor 1:18-24). Korset som en symbol för Guds makt kom att användas som en talisman mot ondska och den kristna bruket att korsteckna sig var dels en påminnelse om korset men också ett sätt att skydda sig från demoner.⁶⁵

Psalmboken innehåller flera psalmer med Guds Lamm, alla syftande på Jesus. Den allra mest kända och förekommande liturgiska hymnen som används i Svenska kyrkan är 699:1-6, *O Guds lamm* (Agnus Dei), som alltid sjungs innan nattvarden delas ut. Psalm 465 *Nu kommen är vår påskafröjd* och 467 *I dödens bojor Kristus låg* talar om Kristus som vårt påskalamm (påskalammsmotivet återfinns i 2 Mos 12:5-11 och 1 Kor 5:7). Dessa tre psalmer kommer inte att ingå i undersökningen.

Psalm 10, *Lov, ära och pris*. Vers 2 ”Lov, ära och pris, dig, Guds heliga Lamm som bar våra synder på korsträdets stam” och vers 3 ”vår Hjälpare god, som vittnar om Jesu försonande blod!”. Psalmversen speglar Jes 53:7, Joh 1:29, 14:16 och Kol 1:20.

Psalm 136, *Du går, Guds Lamm, du rena*. Vers 1 ”Du går, Guds Lamm, du rena, oskyldiga och milda, att oss med Gud förena som förr från Gud var skilda.”, vers 4 ”Fast änglars legioner din bön kan nederkalla, fast över himlatroner ditt ord förmår befalla, du villigt bojan tager och tåligt bördan drager.” och vers 5 ”Men Gud, som dig ej skonat, min synd mig nu förlåter. Befriat och försonat mitt hjärta lever åter.”. Psalmverserna speglar Jes 53:7, Matt 4:6 Joh 1:29 och Rom 8:31-39.

Psalm 143, *Guds rena Lamm*. Vers 1 ”Guds rena Lamm, oskyldig på korset för oss slaktad, alltid befunnen tålig fastän du var föraktad, vår synd på dig du tagit och dödens makt nedslagit. Giv oss din frid, o Jesus.”. Psalmversen speglar Jes 53:3-7 och 1 Pet 2:24.

Psalm 439, *Det går ett tyst och tåligt lamm*. Vers 1 ”Det går ett tyst och tåligt lamm, och på den tunga färden det bära får all synd och skam, all dom som tynger världen.”, vers 2 ”Det lammet är Guds rena Lamm, som löser syndens trälar, Guds Son som led på korsets stam att frälsa våra själar.”, vers 3 ”I lydnad och i tålmod sig själv han offerar när hans blod för mig och världen rinner. Vad skall min själ väl giva dig, o helga Lamm, för vad du mig i offerdöden vinner?” och vers 8 ”när Lammet viges vid sin brud, jag bär min krona och min

---

⁶⁴ Pelikan 1985, kap 8, s. 95-108.

⁶⁵ Pelikan 1985, s. 96.

skrud till evig tid i höjden.”. Psalmverserna speglar Jes 53, Rom 3:25, Kol 1:20, 1 Joh 2:2 och Upp 19:7.

Bilden Guds Lamm saknar givna kristologiska definitioner. Brown menar att termen Guds Son innefattas av *high christology* vilket kan appliceras på termen Guds Lamm dvs. det gudomliga framhävs med eftertryck. Det är inte heller självklart var den kristologiska ansatsen har sin början. Miles menar att Lammet är Gud vilket innebär att Guds Lamm innefattas av *high christology from above*. Jag bedömer att den kristologiska ansatsen är från *above* eftersom Guds Lamm är synonymt med Guds Son i egenskap av frälsare. Psalm 136 anger att Guds Lamm hade himmelsk makt här på jorden att tillgripa för att förskonas och psalm 439 anger att Lammets är Guds Son.

Guds Son

Då sade de allesammans: ”Du är alltså Guds Son?” Han svarade: ”ni själva säger att jag är det.” Luk 22:70

Brown säger:”that calling someone ”son” in relation to God is ambiguous. It need not mean divine filiation in the proper sense of having one’s origin from God so that one has God’s own nature, but may connote only a special relationship to God.”⁶⁶ Brown exemplifierar bland annat hur änglarna i Gamla testamentet kallades för Guds söner eftersom de var en del av den himmelska domstolen och Guds egen familj. I Gamla testamentet används termen Guds son metaforiskt om Israels folk och om kung David (Hos 11:1, 2 Sam 7:14 och Ps 2:7). I Nya testamentet används termen Guds Son om Jesus. Markusevangeliet anger redan i första versen att Jesus är Guds son (Mark 1:1:) och hos evangelisten Johannes förekommer termen Guds Son nio gånger (1:34,49; 3:18; 5:25; 10:36, 11:4, 27;19:7; 20:31). Hos Johannes är han dessutom Guds enda (1:14,18; 3:16, 18) och enfödda son (3:18).⁶⁷ Ända sedan fornkyrkans tid har det funnits olika föreställningar gällande på vilket sätt Jesus var eller blev Guds Son. Skiljelinjen går mellan om Jesus blev adopterad dvs. gjord till Guds Son eller om Jesus föddes som Guds son. I det s.k. adoptiska antagandet blev Jesus gjord till Guds son endera vid a) dopet b) korsfästelsen c) när han uppsteg till himlen. Det s.k. inkarnationalistiska antagandet var att Jesus a) var Guds son från begynnelsen b) blev genom den heliga avlelsen Guds Son

---

⁶⁶ Brown 1994, s. 80.

⁶⁷ Kieffer 1991, s. 92.

och föddes som Guds Son för att uppenbara vem Gud är och hans vilja och kärlek.⁶⁸ Hur Jesus är Guds Son är av stor vikt för förståelsen av vem Gud är och vad Guds son representerar.

I psalmbokens används Guds Son uteslutande om Jesus Kristus under det att Guds barn syftar till kristna i största allmänhet. I 117 psalmer vid 148 tillfällen används Son uteslutande om Jesus.⁶⁹

Psalm 18, *Allena Gud i himmelrik*. Vers 2 ”O Jesus Krist, Guds ende Son, du såg vår nöd och fara. All himlens glans du avstod från att oss till räddning vara. Du med ditt blod, din bittra död befriar oss från synd och nöd. Förbarma dig, o Jesus.” Psalmversen speglar Rom 8:3 och Fil 2:6-8.

Psalm 28, *Så älskade Gud världen all*. Vers 1 ”Så älskade Gud världen all att han gav den sin ende Son, att var en som på honom tror skall ha ett evigt liv.”, vers 2 ”Ty däri består kärleken, ej att vi först har älskat Gud, men däruti att han älskat oss och sänt till oss sin Son.”, vers 3 ”till försoning för all vår synd han sände oss sin Son” och vers 4 ”Han sände till oss Jesus Krist att på honom vi skulle tro.” Psalmverserna speglar Joh 1:29 och 3:16-18.

Psalm 349, *Länge, länge har mitt hjärta*. Vers 1 ”Du din vilja uppenbarar, när din Son till oss du sänder.”, vers 2 ”Sig med människonaturen Herrens härlighet förenar, och Guds Son, av kvinna buren, blir det offer som oss renar.” och vers 4 ”Jesus Kristus, du är ordet, vägen, sanningen och livet”. Psalmverserna speglar Joh 1:1-3, 14:6, Gal 4:4 och Kol 1:20.

Psalm 490, *Guds Son en gång i morgonglans*. Vers 1 ” Gud Son en gång i morgonglans skall åter komma hit, och alla ängslans skuggor flyr och världen fylls av liv. Han är densamme som han var, men klädd i härlighet. Med solens krona blir han krönt och stjärnors diadem.” vers 2 ”ja, klarare än påskens sol är Herrens härlighet är han på skyar kommer hit och alla honom ser.” och vers 3 ”Guds Son en gång i morgonglans skall komma hit igen. Hans stora dag, låt oss med bön och tro påskynda den. Guds Son skall komma. Allt som dolts skall då bli uppenbart.” Psalmverserna speglar Dan 7:13, Jes 62:3, Matt 24:30 och 1 Kor 13:12.

Psalmerna ovan omfattas av *high christology from above*. Psalm 490 behöver inte nödvändigtvis ses som *christology from above* utan kan också innefatta *christology from*

---

⁶⁸ Pannenberg 1968, s. 137.

⁶⁹ Lejdhamre 2011, s. 92.

below. Att Jesus blir krönt i himlen kan innebära att han först vid uppståndelsen blev gjord till Guds Son och att han i himlen blir kröns med trons krona.

Herde

Jag är den gode herden. Den gode herden ger sitt liv för fåren. Joh 10:11

I Gamla testamentet används termen ”herde” för att beskriva olika typer och former av mänskligt ledarskap (4 Mos 27:17, 2 Sam 5:2, Sak 11:16-17 och Hes 34) och som en yrkestitel. Den förste herden vi möter i Gamla testamentet är Abel (1 Mos 4:2). Även döden liknas med en herde från vilken endast Gud kan köpa en fri (Ps 49:15) samt vinden som vallar herdarna (Jes 22:22). Herden i Gamla testamentet är framför allt Gud (1 Mos 48:15, Ps 23 och 28:9) som leder och vakar över sitt utvalda folk och som ska ge folket, fåren, en herde (Hes 37:24 och Mik 5:4). I Nya testamentet tillämpas herdebilden på Jesus och i den kristna kontexten används bilden även om församlings- och kyrkoledare.⁷⁰ Det finns inte direkt någon kristologi som ägnar sig åt Jesus som den gode herden. I evangelierna talar Jesus om sig själv som den gode herden som ger sitt liv för fåren (Joh 10:11-18), känner medlidande med folket som är som får utan herde (Matt 9:35-38) och om glädjen när det förlorade fåret hittas (Luk 15:1-7). I Uppenbarelseboken framställs Jesus som herden som med en stav av järn ska valla folket (Upp 2:27). Herden framställs också som lammet (Upp 7:17). Jesus är även själarnas herde (1 Pet 2:25) och den högste herden (1 Pet 5:4).⁷¹

I psalmboken kan termen herde syfta på Gud eller på Jesus och det är ibland svårt att fastställa vem som avses. Termen herde används vid 28 psalmer vid 29 tillfällen om Jesus i psalmboken. Termen kan i psalmboken även avse herdarna som var med vid Jesu födelse eller den kristna församlingens och kyrkans ledare.⁷²

Psalm 118, *Fröjdas, vart sinne*. Vers 2 ”Natten förjagas, redan det dagas, sällhetens sol uppgår. Herden för hjorden mänska är vorden”. Psalmversen speglar Mik 5:4, Matt 2:6 och Joh 1:14.

---

⁷⁰ Elektronisk källa 8.

⁷¹ *The Anchor Bible Dictionary*, Vol. 5, Vancil Jack W., ”Sheep, Shepherd”, 1992, s. 1187-1190.

⁷² Lejdhamre 2011, s. 96

Psalm 216, *Mästare alla söka dig*. Vers 5 ”Flockvis vi ryckas hit och dit, om du ej ensam får råda. Sinnenas uppror, viljans split nesa och nederlag båda” och vers 6 ”Själarnas herde, sök du mig, aldrig jag når dig eljes.” Psalmverserna speglar Jes 53:6, 1 Pet 2:25 och 5:4.

Psalm 251, *Var jag går i skogar, berg och dalar*. Vers 1 ”Han osynlig är, men till mig talar /.../ Han, min Herde, gick för mig i döden, men han lever i all evighet. Sina får han följer, vårdar, föder med utesäglig trofasthet.” och vers 4 ”Endast du, Uppståndne, kan mig frälsa, endast du är med mig var jag går /.../ Genom liv och död du, Herre, led mig.” Psalmverserna speglar Ps 23, Jes 40:11 och Joh 10:1-16.

Psalm 379, *Du som var den minstes vän*. Vers 2 ”Gode Herde, i din hjord du de svaga lamm ej glömm. Livets bad och nådens bord kärleksrik du åt dem gömmer. I din famn du vill de kära till din Faders boning bära.” och vers 3 ”Jesus i din vård vi ge våra barn, vårt glädjeämne. Gud, din gåva äro de, dig vi dem tillbaka lämne.” Psalmverserna speglar Ps 23, Jes 40:11 och Joh 10:1-16.

Även herdebilden saknar givna förklaringar inom den teoretiska ramen. Termen herde omfattas inte av någon på förhand given gudomlig tonvikt. Herde är tillsammans med t.ex. kung, rabbi och överstepräst en yrkestitel som enligt Brown innefattas av *low christology*. Psalm 118, 251 och 379 har alla ett gudomligt perspektiv medan psalm 216 talar om själarnas herde vilket skulle kunna antyda en själavårdare i form av en präst samtidigt som psalmens herde inte går att finna här i världen. Psalm 118, 251 och 379 innefattas av *high christology* och psalm 216 av *high* eller *low christology* beroende på hur man tolkar bilden. Psalmernas kristologiska ansats är lika svårbestämd. Psalm 118 talar om en herde som har blivit människa vilket tyder på *christology from above*. Psalm 251 talar om en herde som är uppstånden och lever i all evighet, men säger inte uttryckligen om han har levt i all evighet. Psalm 251 kan tolkas som både *christology from below* eller *above* beroende på hur man tolkar evighetsperspektivet. Psalm 379 är *christology from below*, det är mannen Jesus (från Nasaret) som är herden som var de minstas vän och som vill bära de kära barnen till Faderns hus (Guds hus), vilket kan tolkas som kyrkan på jorden. Även psalm 216 är *christology below*, psalmen förutsätter inte att herden var gudomlig från början även om han nu kan vara det.

Herre

Så har vi bara en Gud, fadern från vilken allting utgår och som är vårt mål, och bara en herre, Jesus Kristus genom vilket allt är till och genom vilken vi är till. 1 Kor 8:6

Det svenska ordet herre är ett ord med många konnotationer, ordet kan användas som ett tilltalsord för visa en man respekt eller vördnad. Ordet kan också avse en person med makt och bestämmanderätt över en annan person, grupp av personer eller som ett ersättningsord för Gud. Även om ordet inte är lika förekommande i språket idag så används det för att visa aktning och förbindlighet. I Gamla testamentet används främst titeln *adonai* som ett tilltalsord för att visa på en relation mellan en mänsklig överordnad eller som ett respektfullt tilltal som också visar på en relation med Gud. Herre används som ett ärenamn eller ersättningsnamn för det egentliga gudsnamnet Jahve (*JHWH*) som man av vördnad inte vågade utläsa eller uttala. I Nya testamentet används ordet ”herre” om Jesus med både dessa betydelser eller om andra överordnade. Anges herre med versal, *Herre*, syftar det till Jesus som Gud eller Gud. I Nya testamentet används det grekiska ordet *kyrios* som närmast är att beteckna ett ord som anger en relationen mellan en herre och hans slav/tjänare.⁷³ Jesus kallas för herre i Nya testamentet (Matt 9:28, Joh 9:36), en titel med flera innebörder, av människor som han möter. En gång i evangelierna benämns Jesus som min Herre och min Gud (Joh 20:28). I den kristna kontexten är Jesus den enda som har rätt att kallas för Herre (Joh 13:13-14) och likheten med bruket av ”Herren” antyder att Jesus är jämställd med Gud.⁷⁴ Det kristna bruket av termen Jesus är Herre betonar dels att Jesus är Gud, dels att man är hans tjänare samt att hans värdighet.

Termen Herre förekommer i 345 psalmer vid 787 tillfällen och kan syfta till Gud, Jesus eller till den heliga Anden. I två psalmer förekommer dessutom herre med hänsyftning till en mänsklig överhet.⁷⁵

Psalm 155, *Herren lever*. Psalmen anger inte vem herren är. Psalmens samtliga 4 verser börjar med proklamationen ”Herren lever”. Vers 1 ”Herren lever, våga tro det, lämna den tid som gått.”, vers 2 ”Herren lever, hindren sprängda, hoppet får kraft igen.”, vers 3 ”Herren lever, ordet når oss: Se, jag gör allting nytt.” och vers 4 ”Herren lever mitt ibland oss, dödas och lider här, uppstår och ger oss gränslös kärlek.”. Psalmverserna speglar Jer 14:9, Mark 16:11, Joh 20:24-29 och Upp 21:5.

---

⁷³ *Svenskt Bibliskt Uppslagsverk*, Vol. 1, Alstrup Dahl Nils, ”Herren”, 1962, s. 939.

⁷⁴ Elektronisk källa 9.

⁷⁵ Lejdhamre 2011, s. 97.

Psalm 280, *Jesus, min Herre, dig vill jag älska*. Vers 1 ”Jesus, min Herre, dig vill jag älska, du som i döden älskade mig. Dig vill jag lyda, dig vill jag tjäna, giva mig villigt, Herre, åt dig.”, vers ”Giv mig, o Jesus, mer av ditt sinne, gör mig barmhärtig, ödmjuk och mild.” och vers 3 ”Tag mina händer, tag mina fötter, öga och öra tag, Herre kär. /.../ Jesus, min Herre, din blott jag är.”. Psalmverserna speglar Ps 100:1-3 , Matt 18:8, Joh 13:34, 15:17 och 1 Kor 2:9.

Psalm 290, *Herre, din dag*. Vers 1 ”Herre, din dag var också lik en vanlig arbetsdag. Fast himlens härlighet var din, du levde här som jag.” vers 2 ”Du som var timmermannens son och kan min dag förstå, kom till min arbetsplats och låt oss där tillsammans gå.” och vers 3 ”Gör all min gärning till en tjänst med liv och mening i.” Psalmverserna speglar Matt 13:55, Mark 6:1-6 och Ef 6:5-9.

Psalm 564, *Till dig jag ropar, Herre Krist*. Vers 1 ”Till dig jag ropar, Herre Krist, ditt ansikte jag söker./.../ Jag sätter all min lit till dig som syndare benådar i deras våda”, vers 4 ”Min Herre och min Gud, du vet att jag dig älskar.”. Psalmverserna speglar Mark 10:47, Luk 7:47-50, Joh 20:28 och Apg 2:28.

Brown menar att termen Lord, dvs. Herre, betonar *high christology* eftersom det är ett ersättningsord för Gud i GT. Herre är samtidigt ett tilltalsord som används om människor som inte är gudomliga. Herre med versal anger dock att det är en gudomlig herre som åsyftas och inte en vanlig jordisk herre. Psalmerna 155, 280, 290 och 564 anger att Herre med versal och är därmed en omskrivning för Gud, psalmerna omfattas av *high christology*. Den kristologiska ansatsen är oförutsägbar i psalmerna 155, 28 och 564. De anger inte att Herren var Gud från början och de säger inte heller att han inte var Gud. Psalm 290 anger att Herren avstod från himmelrikets härlighet och att han var timmermannens son, vilket innebär att den kristologiska ansatsen antingen kan vara *from above* eller *below*.

Kung

Den sjunde ängeln blåste i sin basun. Då hördes starka röster i himlen som sade:

”Herraväldet över världen tillhör nu vår Herre och hans smorde, och han skall vara konung i evigheters evighet.” Upp 11:15

I Gamla testamnet är det många kungar och kungadömen. Kung David och Salomon är två av Israels största kungar. Kung David beskrivs som riks grundare och stamfar av det Israeliska kungariket som omfattas av ett gudomligt löfte om att hans ätt och rike föralltid ska bestå (2 Sam 7:12-16, Ps 89:4 och 132:11). När kung Davids efterträdare Salomon ska till att krönas sätts han först upp på kung Davids mula för att sedan ledas på den till prästen och profeten som ska smörja honom olja innan han leds tillbaka under rop och horn stötar för att beträda tronen (1 Kung 1:32-40). I de tre synoptiska evangelierna används titeln Israel konung endast om Jesus när han hänger på korset i form av ett håfullt tillmäle (Mark 15:32, Matt 27:42). I Johannesevangeliet bekänner Natanael Jesus som Israels kung och Guds son (Joh 1:49).⁷⁶ Bilden av Kristus som kung och konungarnas kung växte sig stark under 300-talet när kristendomen kom att bli en etablerad statsreligion i Romarriket under kejsare Konstatin. Föreställningen av Kristus som konung är nära förknippad med de eskatologiska och apokalyptiska förväntningarna i Dan 7:13-14 ”Jag såg vidare i synerna om natten hur en som liknade en människa kom med himlens skyar; han nalkades den uråldrige och fördes fram inför honom. Åt honom gavs makt, ära och herravälde, så att människor av alla folk, nationer och språk skulle tjäna honom. Hans välde är evigt, det skall aldrig upphöra, och hans rike skall aldrig gå under.”. I många äldre kungariken var kungen även domare och överstepräst. De messianska förväntningarna inbegriper bilden av en kung och/eller en överstepräst. Upp 17:14 talar om konungarnas konung och Upp 20 talar om det tusenåriga riket där de som dött martyrdöden får liv och bli kungar och präster tillsammans med Kristus. Bilden av Kristus som kung innefattar dels förhoppningen av ett messiansk rike i världen som Kristus ska inrätta när han återkommer, samt föreställningen av det himmelska riket, Guds rike, där han redan är kung och konungarnas konung. Föreställning av Kristus som kung är att han är den rättmäktiga härskaren som dömer rättvist och är fridens furste. Kristus är därutöver översteprästen som företräder människorna inför Gud. Han är den himmelska konungen, ärans konung, som blivit krönt av Gud Fadern och givits all makt.⁷⁷ Pannenberg säger: ”The

---

⁷⁶ Kieffer 1991, s. 95.

⁷⁷ Pelikan 1985, kap 4, s.46-56.

kingdom of Christ is identical neither with a particular political order of Christendom nor with the church,/.../ it is the reality of the eschaton.”⁷⁸ och menar att kyrkan representerar en temporär gestalt av det eskatologiska kungadömet.

I psalmboken förekommer kung/konung i 55 psalmer vid 69 tillfällen. Titeln syftar förutom till Jesus även till Gud och i en psalm på kung David. I 5 psalmer används kung/konung om en jordisk makthavare.⁷⁹

Psalm 1, *Gud, vår Gud, vi lovar dig*. Vers 5 ”Jesus, Kristus, ärans kung, evigt född av Faderns vilja – att försona all vår skuld, blev du mänska född av kvinna” och vers 2 ”Du förstörde dödens gadd, upplät riket för de dina. Gud har givit dig all makt, platsen på sin högra sida. En gång vid din återkomst skall du döma alla folk.” Psalmverserna speglar Matt 24:30-31, Joh 1:3, Gal 4:4-5 och Rom 8:34.

Psalm 103, *Bereden väg för Herran*. Vers 1 ”Bereden väg för Herran! Berg, sjunken, djup, stån opp! /.../ av Davids hus den störste. Välsignad vare han som kom i Herrens namn”, vers 2 ”Guds folk för dig han träder, en evig konung opp. Strö palmer, bred ut kläder, sjung ditt uppfyllda hopp.”, vers 4 ”Ej kommer han med härar och ej med ståt och prakt /.../ med Andens svärd han strider och segrar, när han lider”, vers 5 ”giv akt det helga riket ej är av denna värld” och vers 6 ”Den tron, som han bestiger, är i hans Faders hus. Det välde han inviger är kärlek blott och ljus.” Psalmverserna speglar Jes 40:3-5, Ps 118:26-29, Matt 21:1-9, Lukas 3:4-6 och Ef 6:17.

Psalm 348, *Kristus, konung som hör hemma*. Vers 1 ”Kristus, konung som hör hemma hos vår Gud till evig tid, du fick mänsklig kropp och stämma och kom hit med tröst och frid.” och vers 2 ”Av en ringa jordisk moder, Herre, du dig födas lät /.../ döljande ditt majestät.” Psalmversen speglar Matt 2:2, Joh 1:14 och 1 Tim 1:17.

Psalm 443, *Dig vi lovsjunger, ärar*. Vers 1 ”Dig vi lovsjunger, ärar, Jesus de fattigas konung. Hosianna vi nu sjunger som barnen en gång. Du är väntad av alla /.../ ingen varit och är älskad, välsignad som du.”, vers 2 ”Där du rider på gatan lägger man kläder, strör palmer. Runtomkring dig hörs rop, stadens och gatornas sång. Träden, stenarna sjunger, jorden och himlen dig prisar. Änglarna sjunger med oss: du vår glädje och frid.” och vers 3 ”hem till

---

⁷⁸ Pannenberg 1968, s. 429.

⁷⁹ Lejdhamre 2011, s. 97.

Gud, och hos Gud beder du alltid för oss. Dig vi lovsjunger, ärar, Jesus de fattigas konung.”
Psalmverserna speglar Luk 19:28-40 med par. och Joh 17:9.

Enligt Brown omfattas kung av *low christology* om det inte betonar det gudomliga. Psalm 1, 103 och 348 omfattas av *high christology from above*. Psalm 443 betonar det mänskliga, Jesus är de fattigas konung som går hem till gud. Han behöver med andra ord inte vara gudomlig vare sig före eller efter det att går hem till gud för att alltid bedja för oss. Psalmen betonar *low christology from below*.

Ljuset

Sedan talade Jesus till dem och sade: ”Jag är världens ljus. Den som följer mig skall inte vandra i mörkret utan ha livets ljus.” Joh 8:12

I Gamla testamentet är ljuset en av de vanligaste symbolerna för Gud (Jes 60:20) och Guds ord (Ps 119:105). Gud är som eld dvs. ett starkt ljus (2 Mos 19:18; 24:17, 5 Mos 4:11-12) och det första som Gud skapade och skiljde det från mörkret (1 Mos 1:3-4). Ljuset är också Guds klädsel (Ps 104:2) och ljuset bor hos Gud och Gud bor i ljuset. Ljuset står också för Guds vägledning och hans livgivande kraft (Ords. 6:23).⁸⁰ Att inte känna igen ljuset är mycket allvarligt. Avsaknaden av ljus är förknippad med död, misär och förkastelse. Ljuset bringar ordning i världen och genom ljuset visas sakerna i denna värld som de är och i vilken relation de står till varandra. Ljuset är källan till all kunskap. I Nya testamentet används ljuset på likartat sätt men får också nya kristna betydelser. Ljuset tillämpas på Jesus dvs. Jesus är ljuset (Matt 17:2, Joh 9:5), eller budskapet av honom (1 Joh 1:5) och om honom (Joh 1:9, Apg 26:23). Ljuset står också för de kristna (Matt 5:14). Särskilt i Johannesevangeliet får ljuset omväxlande med sanning, livet och andra symboler, beteckna Jesus.⁸¹ Kristus är ljuset, uppenbarelsen till hedningarna dvs. till dem som inte av börd var judar och hade Guds ord, ljuset, som vägledare utan vandrade i mörkret. I en kristen kontext innebär att vara eller att vandra i ljuset att man är ljusets barn, dvs. att man är Guds barn (Ef 5:9). Pelikan menar Kristus var svaret på frågorna och förväntningarna i den hellenistiska världen, t.ex. var Kristus svaret på Vergilius profetia i den fjärde eklogen som förutsade att en ny guldålder

---

⁸⁰ *Svenskt Bibliskt Uppslagsverk*, Vol. 1, Engnell Ivan & Olof Linton, ”Ljus”, 1962, s. 1526-1527.

⁸¹ Elektronisk källa 7

skulle börja när barnet föddes och den nya människan skulle stiga ner från himmelen höjder, han var *The light of the gentiles*.⁸²

I psalmboken finns flera psalmer med ljuset som motiv, varav vissa har ljusets Fader d.v.s. Gud som motiv. Det finns ett flertal psalmer som har Kristus som ljusets motiv men med olika fokus på vad det är för en sorts ljus han är.

Psalm 185, *O Kriste, du som ljuset är*. Vers 1 ”O Kriste, du som ljuset är, dig kan ej mörker komma när. Vi skådar upp i tro till dig, när solens ljus fördöljer sig.”. Psalmversen speglar Joh 12:36 och 46.

Psalm 331, *Ljus som liv åt världen gav*. Vers 1 ”Ljus om liv åt världen gav/.../här sin boning bland oss tar”, vers 2 ”Lyser i den mörka natt /.../ över döden har det makt”, vers 3 ”Vittnesbörd Johannes bar, /.../ om det ljus som gryr idag.” och vers 7 ”Skaparljus, du livets ord /.../ sök vårt hjärta, led vår fot.” Verserna speglar Joh 1:1-28 och 1 Kor 2:7.

Psalm 431, *Dig vare lov, o Jesus Krist*. Vers 4 ” Ett evigt ljus bland oss har grytt, och världen skall bli född på nytt. Det lyser klart där mörker var, förvandlar oss till ljusets barn.”. Psalmversen speglar Joh 1:9 och Ef 5:8-9.

Psalm 488, *Ljus av ljus, o morgonstjärna*. Vers 1 ”Ljus av ljus, o morgonstjärna, Kristus, sanna ljus och dag, nu vi ser den solen gärna framgå efter ditt behag som med rosenstrålars färg målar himmel, hav och berg, morgon över jorden tänder och till dagens förvärv oss sänder.” och vers 2 ”Låt din Andes morgonstrimma skina i vår mörka själ. Låt oss i ditt ljus förnimma vad som är vårt sanna väl.”. Psalmverserna speglar Joh 1:9 och 1 Joh 2:8.

Eftersom ljus är en metafor för Gud som har överförts till Kristus omfattas samtliga psalmer av *high christology from above*.

---

⁸² Pelikan 1985, kap 3, s. 34-45.

Människosonen

Då skall man få se Människosonen komma på ett moln med makt och stor härlighet. Luk 21:27

Nya testamentets förställning om den kommande Människosonen baseras framför allt på Dan 7 i Gamla testamentet, som beskriver en som kommer i mänskliggestalt på himlens skyar med makt, ära och herravälde att döma och vars makt och välde var evigt och skulle infria det messianska hoppet. Uttrycket människoson kan även avse en mänsklig avkomma, en son, eller en människa i allmänhet. I Nya testamenet är det framför allt Jesus som talar om sig själv i tredje person som människosonen, den som redan är här och den som skall komma (Matt 24:30 och 26:45). Gamla testamentet innehåller få belägg för människosonen (Dan 7:13, Ps 8:5, Ps 80:18 och Hes 2:1) även om föreställningen om en kommande Människoson, en Messias, var påtaglig under Jesu tid. På grund av ordets flertydlighet har evangeliernas ord om ”Människosonen” varit föremål för tolkning och interpretation.⁸³ Macquarrie anser att de flesta forskare är ense om att uttrycket ”Människosonen” (på hebreiska *ben adam*, arameiska *bar nasha*) var en vanligt förekommande omskrivning för människan. Begreppen människa och människoson användes synonymt, och var särskilt förekommande i parallellismer.⁸⁴ Uttrycket ”Människosonen” är det mest frekventa ordet som Jesus använder om sig själv i evangelierna. I de synoptiska evangelierna förekommer uttrycket ”Människosonen” ca 70 gånger och i Johannesevangeliet ca 11-12 gånger.⁸⁵ I den traditionella kristna tolkningen har den ursprungliga innebörden gått förlorad och istället har begreppet *människoson* kommit att få innebörden mänsklig, genom vilket man ger uttryck för Jesus mänskliga natur parallellt med uttrycket ”Guds Son” som ger uttryck för Jesu gudomliga sida.⁸⁶

Psalmboken innehåller få psalmer som använder sig av ordet människoson.

Psalm 109, *Det susar genom livets strid*. Vers 2 ”Han kommer hit, en Mänskoson, ur Faderns rike fjärran från och gästa vill vår boning. Han kommer ned till jordens grus med himlens kärlek, nåd och ljus och bjuder oss försoning.” och vers 3 ”Han kommer med ett sällsamt bud från kärlekens och nådens Gud att bringa till de sina.”. Psalmverserna speglar Vis 3:9, Dan 7:13, Joh 13:34 och 1 Joh 2:2.

---

⁸³ Elektronisk källa 10.

⁸⁴ Macquarrie 1990, s. 39.

⁸⁵ Pelikan 1985, s. 71.

⁸⁶ Pelikan 1985, s. 71.

Psalm 119, *Var hälsad sköna morgonstund*. Vers 2 ”Guds väsens avbild, och likväl en mänskosen, på det var själ må glad till honom lända, han kommer, följd av frid och hopp, de villade att söka opp och hjälpa de elända”, vers 3 ”Han tårar fälla skall som vi, förstå vår nöd och stå oss bi med kraften av sin Anda, förkunna oss sin Faders råd” och vers 4 ”Han kommer, till vår frälsning sänd, och nådens sol, av honom tänd, skall sig ej mera dölja.” Psalmverserna speglar 1 Mos 1:26, Dan 7:13, Vis 2.23 och Matt 5-7.

Psalm 122, *Dagen är kommen*. Vers 2 ”Gud av Gud Fader, ljus av ljusens källa, Människosonen av Maria född. Så Gud sin kärlek för all världen visar.”, vers 3 ”Ordet blev kött och tog sin boning bland oss, kom till vår jord. Kristus är hans namn. Så Gud sig härlig för all världen visar.” Psalmverserna speglar Matt 1:18, Joh 1:1-15 och 1 Joh 4:1-10.

Psalm 317, *Vakna upp! En stämman bjuder*. Vers 2 ”Jord och hav och himlar bäva, och Herrens änglar nedersväva; han kommer, Människones Son. Djupen öppnas, bergen falla, och Adams barn församlas alla med hopp och fruktan kring hans tron. Här bliver fröjd och gråt: han skall dem skilja åt”. Psalmversen speglar Matt 25:31-33 och Joh 5:27-30.

Brown definition av *high christology* är att det ska inkludera en gudomlig aspekt. Psalm 317 anger inte att det är något gudomligt med människosonen även om herrens änglar nedsväva och djupen öppnas, vilket skulle kunna tolkas som att han är en himmelsk varelse men inte nödvändigtvis gudomlig. Han är människornas son, vilket innebär att psalmen omfattas av *low christology from above*. Psalm 122 talar om en Människoson som är född av Maria samtidigt som han är kommen till jorden dvs. inte av jordisk börd. Hans Fader är Gud och han är själv Gud av Gud och ljus av ljus. Psalmen omfattas av *high christology from above*. Psalm 119 anger att människosonen är Guds väsens avbild och samtidigt den störste av jordens söner. Till skillnad från människorna, som är skapade till Guds avbild, är människosonen Guds väsens avbild. Psalmen omfattas av *high christology from above*. Psalm 109 talar om en Människoson som kommer ned till jorden från faderns rike och behöver inte nödvändigtvis omfattas av något gudomligt. Människosonen kan lika gärna vara en ängel eller en guds budbärare utan att för den delen själv vara gudomlig. Psalmen omfattas av *low christology from above*.

Mästare

Översteprästen frågade Jesus om hans lärjungar och hans lära. Jesus sade: ”Jag har talat öppet till världen. Jag har alltid undervisat i synagogorna och i templet, där alla judar samlas. Jag har inte sagt något i hemlighet. Joh 18:19-20

I Gamla testamentet är rabbi ett arameiskt och hebreiskt ord för ”stor man” och användes i gammal judisk miljö som hederstitel för religiösa lärare. I Nya testamentet används tilltalsformen rabbi, ”min herre” eller ”min mästare” om Jesus med båda dessa betydelser utöver lärare.⁸⁷ Jesus är inte den enda läraren, rabbin eller mästaren i Nya testamentet utan dessa titlar kan även avse andra (Matt 23:7). Jesus förkunnade om med makt och myndighet (Matt 7:29) tillskillnad från andra som skriftlärda som hänvisade till tidigare tolkningar och traditioner.⁸⁸ I Johannesevangeliet framställs Jesus som en lärare som kommit från Gud (Joh 3:2). Pelikan lyfter fram Jesus som *Rabbi*⁸⁹ och som *The teacher of common sense*.⁹⁰ Bilden av Jesus som rabbi var för de första jude-kristna en ganska oproblematiserad bild. Jesus var den som gick runt och förkunnade om Guds rike och utlade lagen samtidigt som han skärpte lagen. Jesus undervisade genom liknelser och levde som han lärde, han var inte bara en religiös lärare utan även en som lärde hur man ska leva tillsammans med varandra, och det sunda förnufts lärare. Jesus var en lärare, utan att för den delen vara gudomlig själv, som samlade lärjungar i stil med Sokrates, Platon och andra stora tänkare. Den enda skillnaden är att Jesus är en gudomligt inspirerad lärare.

I psalmboken möter vi flera psalmer som är riktade till Jesus i egenskap av rabbi dvs. religiös lärare. Omskrivningen Jesus som ”Mästare” anspelar endast på Jesus i psalmboken och förekommer i 9 psalmer vid 11 tillfällen.⁹¹ Lägges man där till psalmer som tydligt syftar till Jesus som den som ska lära oss breddas bilden av Jesus som lärare.

---

⁸⁷ Elektronisk källa 3.

⁸⁸ Kieffer 1991, s.30.

⁸⁹ Pelikan 1985, kap. 1, s. 9-20.

⁹⁰ Pelikan 1985, kap. 15, s 182-193.

⁹¹ Lejdhamre 2011, s. 98.

Psalm 41, *Vem är det som kommer på vägen*. Vers 1 ”Vem är det som kommer på vägen? Det lyser så grant om hans hår. Jo, det är ju Mästaren, Jesus. /.../ Till honom vi går.”, vers 2 ”Och barnen, de sprang från sitt hopprep, från fästning av lera och strå, och mammorna trängdes kring Jesus, på armen de bar sina små.”, vers 3 ”Men då sade Jakob och Petrus: ”Gå bort ifrån Jesus, ni stör.” och vers 4 ”Nej, nu ska jag inte predika, nu vill jag ta mot mina små, ty sådana tillhör Guds rike, välsignelsen måste de få.” Psalmversen speglar Mark 10:13-16 med par., Luk 24:13-15 och Upp 1:14.

Psalm 216, *Mästare alla söka dig*. Vem psalmens eftersökte mästare är framgår inte av psalmen. Vers 1 ”Mästare, alla söka dig, uppenbart eller förteget” och vers 3 ”Mästare, du som vet hur tungt tvivlet kan trycka och tära /.../ borgesman själv för din lära. Klarna skall livets mål och grund, om endast du en salig stund kommer oss mänskligt nära.”

Psalmverserna speglar Mark 10:17, Matt 8:19, 26:36-39, Luk 2:49 och Joh 1:38, 3:1-2, 13:33.

Psalm 284, *Ord av evighet*. Vem psalmens mästare är framgår inte i psalmen. Psalmens mästare är den som vet att med både Gud och människor tala. Vers 1 ”Mästare, som vet att med Gud och människor tala och de stummas nöd hugsvala, lös med mäktig hand våra tungors band.”. Psalmversen speglar Jes 40:6-8, Mark 7:31-37 med par. och Matt 11:25-29.

Psalm 449, *Jesus, dig i djupa nöden*. Vers 2 ”Det var jag som hörde ordet, mötte dig vid nattvardsbordet men kom snart på fall igen, svek min mästare och vän.” och vers 4 ”Vem var den som dig ej kände, dig, sin mästare och vän, bröt den tro han nyss bekände, bröt den tredje gången än?” Psalmversernas bildspråk speglar Matt 26:20-25 och 30-35.

Mästare är en titel som innefattas av *low christology from below* och stämmer in på psalm 216, 284 och 449. Mästaren i psalm 41 är den uppståndne mästaren, Guds Son, om vars hår det lyser, och innefattas av *low christology from above*.

Ordet

I begynnelsen fanns Ordet, och Ordet fanns hos Gud och Ordet var Gud. Joh 1:1

Det grekiska ordet *Logos*, dvs. ordet, rymmer en mängd olika begrepp som är besläktade med varandra. T.ex. ingår ordet som sägs eller tänks, sinnena och logiken i Logosbegreppet. I Gamla testamenet är Guds ord och vishet förknippat med skapelsen och skapelsens ordning (Ps

103, 148). Det är Gud som frambringar skapelsen genom sitt ord, dvs. Gud sade och det blev (1Mos 1:1-29, Ps 33:9). Guds ord står också för lagen, både naturlagarna och människornas lag dvs. Mose lag (2 Mos 20.1- 21 och Ps 119). Guds ord beskrivs som evigt, klart och rent (Ps 12:7, 18:31). I Nya testamenet kom Guds Ord att identifieras med Jesus, framför allt hos evangelisten Johannes där de preexisterande Ordet inkarnerades och tog kött (Joh 1:1-18). Jesus är den som varit med vid skapelsen och är skaparordet som utgick från Gud. Jesus var från begynnelsen och är inte skapad. Jesus är med andra ord Guds Ord som är Gud. Jesus är Guds Ord som inte vänder fruktlöst tillbaka utan gör det Gud vill och utför Guds uppdrag (Jes 55). Pelikan säger att i början av 300-talet fanns det en mängd olika majestätsiska titlar i omlopp gällande Kristus men att ingen av dessa titlar kom att få en sådan enorm innebörd för filosofin som termen *Logos*. Pelikan menar att ”the titles of the Logos, which are so many, so sublime, and so great,” thus attaching all the other titles as predicates to this one.”⁹² Framväxten av Logosbegreppet och läran om treenigheten förvandlade enligt Pelikan, Kristus till ”The Cosmic Christ”. Den kosmiske Kristus är den samme som det preexisterande ordet genom vilken allting skapades och genom vilket allt finns till. Den kosmiske Kristus är den som segrat över urtidsdraken dvs. kaoset som bringar ordning och död i skapelsen. Kristus bringar ordning och liv. Kristus som universums herre och skapare är en bild som i Gamla testamentet enbart var förlagd på Gud. I psalmboken syftar *ordet* (med gemen) till Guds ord medan *Ordet* (med versal) avser Jesus Kristus.

Psalm 62, *Än finns det en värld*. Vers 1 ”Än finns det en värld. Den lever trots makter av död och fördärv. Ty Ordet blev motsagt, Guds skapelseord/.../ men räddningen sändes oss ovanifrån: Guds enfödde Son.”, vers 2 ”I tjänargestalt kom Ordet till oss och försonade allt/.../ och älskade världen tillbaka till Gud.” och vers 3 ”Apostlar gick ut med budskap till folken att Kristus är Gud. De lade ett hav mellan makternas hot och livet i tro på Guds mäktiga Ord”. Psalmversernas speglar 1 Mos 1:3, Jes 53, Joh 1:1-14, Joh 3:16, 5:24 och Kol 1:15.

Psalm 112, *Världens Frälsare kom här*. Vers 2 ”Nådens under har vi sett, av Guds Ande är det skett: Ordet, utav Fadern fött, har i tiden blivit kött.”, vers 6 ”Stor, gudomlig är hans makt, döden har han nederlagt, nederlagt i väldig strid mörkrets här till evig tid.” och vers 7 ”Pris ske Gud i himmelshöjd! Bäre jorden frid och fröjd, och hans vilja med hans ord kring all världen blive spord.” Psalmversen speglar Luk 1:28-35 och Joh 1:14-16.

---

⁹² Pelikan 1985, kap. 5, s. 59.

Psalm 132, *Nu segrar alla trognas hopp*. Vers 2 ”I nåd och sanning bland oss bor den dolde Guden, mild och stor, en Frälsare för alla. Vi skåda nu hans härlighet som ende Sonens härlighet och till hans fötter falla. Hav tröst, mitt bröst: gläds att Ordet kött är vordet, Gud förklarad och hans kärlek uppenbarad”. Psalmversen speglar Joh 1:14-18, Rom 8:39 och 1 Joh 2:5.

Psalm 377, *Därför att Ordet bland oss bor*. Vers 1 ”Därför att Ordet bland oss bor blir världen aldrig stum. En lovsång lyfts. Vi väcks till tro i vår förtvivlans stund.” och vers 5 ”Därför att Ordet bland oss bor har världen ljus och liv.” Psalmverserna speglar till Ps 119:105 och Joh 1:4, 14.

Eftersom Jesus är det inkarnerade Ordet som är gudomligt omfattas det *high christology from above*. Psalmerna ovan omfattas även de av *high christology from above*.

Vän

Mitt bud är detta: att ni skall älska varandra så som jag har älskat er. Ingen har större kärlek än den som ger sitt för sina vänner. Ni är mina vänner om ni gör vad jag befäller er. Jag kallar er inte längre tjänare, ty en tjänare vet inte hans herre gör. Jag kallar er vänner, därför att jag har låtit er veta allt vad jag har hört av min fader. Joh 15:12-15

Bibeln talar om mycket om vänskap och värdet av en vän. En vän är någon man saknar blodsband med men som står en nära och någon man är förtrolig med, ens jämlike (Ps 55:14). En relation som inte bygger på släktband eller på en kärlek som åtrår utan på en vänskap som kännetecknas av en kärleksfull omsorg och tillgivenhet.⁹³ I Gamla testamentet är vänskap mellan människor något som är påbjudet av Gud själv, en vän är någon som står troget kvar både i goda och dåliga tider. Denna sinnebild avser att visa att Guds trofasthet mot det utvalda folket i både dåliga och goda tider och en uppmaning för folket att vara trogen mot Gud. I Gamla testamentet beskrivs kungens rådgivare ibland som hans förtrogne vän och ämbetsmännen som kungens vänner (1 Mack 3:38, 11:57, 1 Krön 27:33 och Till Dan C:2).⁹⁴ Att vara kungens vän innebar att tjäna kungen troget och tala väl om kungen, man kunde även

---

⁹³ *The Interpreter's Dictionary of the Bible*, Vol. 2, Blank Sheldon H., "Friend, Friendship", 1962, s. 325.

⁹⁴ *The International Standard Bible Encyclopedia*, Vol. 2, Opperwall Nola J. & Gary A. Lee, "Friend of king", 1982, s. 363.

stå på en väntelista för att bli upptagen som kungens vän (Ords. 22:11).⁹⁵ Även relationen mellan olika kungahus beskrivs i vänskapliga termer i fredstid (1 Mos 21:22 och 1 Kung 5:1). Gamla testamentet beskriver en vän som mer tillgiven än en broder (Ords 18:24) och någon man litar på och som är en förtrogne. En sann vän är den som delar sitt bröd och är som en livgivande dryck (Syr 6:16). En trogen vän är ett starkt värn, en skatt vars värde inte kan vägas på våg (Syr 6:14-15). Gamla testamentet innehåller också varningar för vänner som sviker en när nödens stund är inne eller säljer en för pengar (Job 17:5, Syr 7:18) och innehåller också uppmaningar att pröva en vän (Syr 6:6-13) samt att söka göra vänner på nära håll, älska sin nästa, sin granne som är en sammanfattning av budorden (3 Mos 19:18). Gamla testamenet beskriver visheten som en syster och insikten som en vän (Ords. 7:4). I Nya testamentet används ordet vän/vänner om Jesus vänner, lärjungarna och kristna trosfränder. Jesus beskrivs som en vän till tullindrivare och syndare (Matt 11:19). I Nya testamentet finns två exempel på personliga vänskapsrelationer som visar på en nära relation som saknar blodsband. Den ena exemplet är Jesus och hans relation med Lazarus och hans två systrar Marta och Maria (Joh 11:3-5) och det andra är Paulus och Timoteus (1 Tim 1:2, 18). Jesus kallar lärjungarna för sina vänner istället för tjänare (Joh 15:11-17) dvs. Jesus förlämnar lärjungarna värdigheten av vänner om de gör som han säger dvs. älskar varandra (Joh 15:11-17). Jesus förklarar även innebörden av en vän och säger att ingen är en större vän än den som ger sitt för sina vänner. Den teologiska innebörden av att Jesus kallar sina lärjungar för vänner är att de är fria att göra det som han ålägger dem, de är inte tjänare som ska lyda vad deras herre ålägger dem utan ska göra det av kärlek. Kärlek kan inte beordras fram så som en handling utan kärleken till nästan är något som är ursprunget ur den egna viljan och hjärtat. Viljan att älska och se på sin nästa med kärlek och tala väl om den andre kombinerat med en förtröstan och tillit om att den andre ser en och älskar. En vän är någon som man kan vara utan blyghet eller hemlighetsmakeri inför och som låter den andre se ens verkliga jag. Jesus uppmanar med andra ord sina lärjungar att se på Jesus som en vän som man kan vara naken inför och att se på varandra med samma ögon.⁹⁶ I den kristna kontexten är Jesus vännen framför andra. Han är den förkroppsligade sinnebilden eller arketyper för vad en vän är.

I psalmboken är Jesus vännen framför andra.

Psalm 43, *Jesus är min vän den bäste*. Vers 1 ”Jesus är min vän den bäste vilkens like ingen är. Skulle jag då som de fleste övergiva honom här?” och vers 2 ”Jesus led för min skull

---

⁹⁵ Elektronisk källa 11.

⁹⁶ *The Interpreters Bible*, Vol. 8, Howard Wilbert F., “The Gospel According to ST. John”, 1952, s. 723.

döden, ingen skall fördöma mig, och i himlen ber han för mig.” Psalmversen speglar Matt 26:99-75, Joh 15:13-15 och Rom 8:34.

Psalm 48, *Vilken vän vi har i Jesus*. Vers 1 ” Vilken vän vi har i Jesus, trofast, kärleksfull och god! /.../ vi har en vän som har lovat att vara med oss, hjälpa om och om igen.”, vers 2 ”Har du sorger och bekymmer, är du modlös, trött och svag, Jesus hjälper dig att bära dina bördor dag för dag.” och vers 3 ”Är du bitter och besviken, har ditt hjärta djupa sår, säg till Jesus vad du känner, våga tro att han förstår.”. Psalmverserna speglar Jes 53:4-5 och Joh 15:13.

Psalm 305, *Var är den Vän*. Vem psalmens vän är framgår inte av psalmen. Vers 1 ”Var är den Vän som överallt jag söker?” och vers 7 ”Dig Vännen vinkar, du skall se och smaka, hur ljuv han är, och sjunka i hans armar, som sig förbarmar”. Psalmverserna speglar Höga V 3:1-2, Ps 34:9 och Ps 36:10.

Psalm 357, *Någon du känner är din bästa vän*. Vem psalmens vän är framgår inte av psalmen. Vers 1 ”Någon du känner är din bästa vän, är beredd att ge dig allt utan att begära någonting igen.”, vers 2 ”Någon du känner har för dig i dag lagt ett ord av guld och har, trogen sin kärlek, trätt till ditt försvar.” och vers 3 ”Någon du känner vill dig alltid väl, vill i nöd och glädje gå hemlig vid din sida, aktsam om din själ.”. Psalmverserna speglar Syr 6:14-17, Matt 28:20, Joh 15:13 och Rom 8:34.

Bilden av Jesus som vän omfattas i psalmerna ovan av *low christology from below*. Han är framför allt mänsklig och saknar gudomliga aspekter. I psalm 43 är han visserligen i himlen och ber för mig men det behöver inte innebära att han är Gud, det kan lika gärna innebära att han är ett helgon som ber för oss.

Sammanfattning

I undersökningen har jag dels granskat ursprunget till psalmernas bildmotiv i intertext dvs. Nya och Gamla testamentet för att se vad bilden ursprungligen avsåg att gestalta för något. Psalmbokens bilder är ett ytterligare lager tolkning av de bibliska bilderna. Bilder som från början avsåg att skildra Gud och Guds relation med det utvalda folket i Gamla testamentet har i Nya testamentet kommit att överföras på Jesus och de kristna som är trons utvalda folk. Många av bilderna är därför relationella i sin karaktär t.ex. broder och vän. Bildspråket som en bärare av det karaktäristiska gudomliga har förflyttas från Gud till Jesus och beskriver Jesus i termer som från början avsåg Gud. Bildspråket är i den kristna traditionen mer än en bild som syftar till att illustrera vem Gud är eller vad Gud är, den är framför allt en förmedlare av metaforisk innebörd som syftar till att gudomliggöra och beskriva Jesus i termer av Gud. De ursprungliga bilderna har förflyttats i flera sak led men speglar ändå det gudomliga.

För att bilder och symboler ska förstås behöver man vara språkligt rätt programmerad om bilden ska kunna fungera som en förmedlare av kristen tro. Den kristna tron upprätthålls och förmedlas genom språket som hålls levande genom umgänget med andra som delar dessa bilder och har en förståelse för vad bilden avser att uttrycka. Kyrkan är en den kristna trons plausibilitetsstruktur som legitimerar det symboliska språket och skapar ett symboliska universum där alla teoretiska traditioner samlas i en symbolisk totalförklaring. Endast genom att vara språkligt rätt programmerad kan man förstå att Guds Lamm avser Jesus Kristus Guds enda Son som Gud har sänt till oss för att han genom sin död ska borttaga världens alla synder och friköpa oss från döden. En del av psalmbokens psalmer anger inte vem psalmen handlar om och om man plockar bort psalmen ur psalmboken och ur kyrkans kontext förmår psalmens bildspråk inte uttrycka den kristna tron alla gånger. Människor som är hemma i bibelns eller kyrkans och trons språk lägger in kristna tolkningar i en psalm som dem möter. Människor som inte är hemma i bibelns eller i kyrkans och trons språk behöver inte nödvändigt bilderna.

Jag har i undersökningen efter varje psalm angivit några olika bibelställen som psalmen kan sägas spegla. Detta för att visa att en psalm eller några enstaka psalmverser är reflektioner och tolkningar av flera olika bibelverser enligt Ingrid Selander kategorisering av psalmer. En och samma kristusbild behöver inte återspegla samma bibelverser utan kan spegla flera olika bibelverser för att sammanfoga psalmens bild.

I undersökningen har jag prövat att tillämpa en analysmodell för att se hur starkt eller svagt psalmen framhäver Jesu gudomlighet eller mänskligt. Vissa psalmer och bilder har varit lättare att analysera än andra. En del psalmer har på förhand upplevts som självklara avseende vad det är för kristologisk ansats eller betoning på psalmen har men som genom kritisk reflektion inte alltid visat sig vara så självklara. Psalm 103 är ett sådant exempel, psalmen är en adventspsalm och anger att Herran kommer dvs. Gud och att en evig konung träder opp men psalmen nämner inte Jesus och skulle kunna tolkas som en psalm som avser en kröning av en kung eller en överstepräst som är utvald av Guds nåde. Även termen Herran kräver att man är rätt programmerad för att det ska förstås att det är Gud det som syftas.

Flera av psalmerna i *Den svenska psalmboken* från 1986 målar med sitt bildspråk upp bilder om vem Jesus är. Jesus Kristus är både människa och Gud i många av psalmerna även om de betonar det olika mycket och använder sig av olika kristologiska ingångar. Många av psalmerna är fragmentariska i sitt bildspråk medan andra psalmer utlägger och målar ut bilderna i färgfulla skildringar. Många av psalmbokens kristusbilder rör sig med snarlika bilder och föreställningar. Bilder som Brudgum och Kung omfattas av Gamla Testamentets messiasförväntningar. Bilden av Jesus som brudgum är den prästerliga messiasförhoppningen medan bilden av Jesus som kung framhäver den kungliga messiasförhoppningen. Det riket som Jesus förkunnade om dvs. Guds rike eller himmelriket, är han både överstepräst och konungarnas konung i enligt psalmerna. Han är den som ber för oss och den som dömer oss. Jesus är både den som bjuder in till det himmelska bröllopet och den som avvisar de som inte har hållit sin tro och kärlek brinnande.

Bilden av Jesus som vår broder och Guds Son är mer eller mindre synonyma med varandra och rymmer överensstämmande kristologiska ingångar och kan accentuera samma kristologi. Bilden av Jesus som bror konnoterar även bilden av Jesus som vän. Jesus är vännen framför andra som står kvar när alla andra sviker. Jesus är vännen framför andra vars like ingen är. Bilden av Jesus som Guds Lamm konnoterar Guds Son och Frälsare. Guds Lamm rör sig mellan de båda begreppsvärldarna. Herdebilden har släktskap med Frälsare, Guds Lamm och Vän dvs. den som ger sitt liv för sina vänner fåren.

Många av psalmbokens psalmer innehåller bilder som är av proklamerande karaktär, dessa har fallit bort i analysen eftersom de har saknat bärkraft att förmedla en fördjupad förståelse av bilden vilket har varit nödvändigt för att analysmodellen skulle fungera. Många av psalmerna i den empiriska undersökningen är äldre psalmer som på ett mer utförligt sätt skapar och

karaktäriserar bilden. De äldre psalmernas funktion var att undervisa om den kristna tron, tron skulle sjungas in i hjärtat. Psalmens språkdräkt ska både förmedla tro och ställa frågor till tron, vilket en del av psalmerna i undersökningen gör. Ett annat krav på en psalms funktion är att det ska erbjuda ett tilltalspråk och ett gemenskapsspråk. Många av psalmboken psalmer rör sig med possessiva pronomen som min eller vår t.ex. min Herre och vår Konung. Några psalmer anger er och världens, t.ex. eder är Frälsaren född och världens Frälsare. Guds Lamm och Son är Guds och inte vårt eller min. Guds Son är däremot min/vår broder och Guds Lamm är vår Frälsare alt. vår Herde.

Kyrkans och trons bildspråk är en bärare av ett symboliskt universum som innehåller en mängd olika begrepp, som inte alltid är lätta att förstå om man inte kommer bakom den bildliga framställningen. Att Guds Lamm är en metafor för den korsfäste Jesus är en bild som många som är hemma i kyrkans bildspråk förstår men hur ska den som inte är hemma i kyrkans och trons språk förstå det? Bilden av Jesus som vår broder är en bild jag tror många har svårt att förstå fullt ut om man är hemma i trons språk, bilden har blivit en stelnad metafor. Bilden av Jesus som vår bror syftar till att vi är Guds barn och att vi är jämnställda med Jesus om ej likbördiga, vilket är lätt att se som en omskrivning för en nära och förtrolig vän istället för att vi är Guds barn. En av slutsatserna i denna uppsats är att den ursprungliga bilden och förståelsen av bildens metaforiska innebörd riskerar att i psalmens bildspråk tunnas ut och bli till vackra omskrivningar eller triviala formulering.

”Så som man sjunger så tror man”, menar Per Harling och det är i så fall en sanning med modifikation. Det är kyrkans anställda som har möjlighet och makt att välja psalmer. Ofta är det prästen och/eller kyrkomusikern som indirekt eller direkt väljer vilka psalmer som ska sjungas i gudstjänsten. Även vid de olika kyrkliga förrättningarna, t.ex. vid dop och begravning, har prästen en stor möjlighet att påverka vilka psalmer som ska sjungas. Jesus frågade sina lärjungar: -Vem säger människorna att jag är? Och vem säger ni att jag är? Denna fråga skulle kunna riktas till kyrkan och dess anställda. Människorna dvs. gudstjänstdeltagarna sjunger det kyrkans anställda väljer att de ska sjunga i kyrkan. Vilket inte nödvändigtvis behöver spegla gudstjänstdeltagarnas tro och bilder om vem är Jesus är. Gudstjänstdeltagarna sjunger/säger det som kyrkans anställda tror att Jesus Kristus är. De talar med varandra genom psalmer och hymner som de är ålagda att tala med varandra om.

Den svenska psalmbokens psalmer går under ett teologiskt-dogmatiskt krav men innehåller samtidigt psalmer som inte anger vem som avses i psalmen samt psalmer som skulle kunna tolkas som vackra omskrivningar av profant art, exempelvis psalm 26 och 305.

Slutord

Ylva Eggehorn har skrivit en psalm som handlar om hur Jesus Kristus kommer som en främling, en mytgestalt som vi har hört talas om som kommer bakom bilderna ”Så många hade målat dina bilder men det var bakom bilderna du kom” (psalm 717, Innan gryningen). Jag vill mena att det är genom bilderna som Jesus kommer och väcker tro och bjuder våra föreställningar om honom motstånd. Bildspråkets funktion är att komma bakom texterna och uppenbara det orden förmedlar. Bildspråket riskerar samtidigt att skapa en förstelnad föreställning eller rent av en avbild om man ensidigt lyfter fram en viss bild. Vissa av psalmerna är rätt ytliga med sina bilder och bilden riskerar att bli en utsliten kliché och om man inte fördjupar bilden och tränger in i den. En psalms bildspråk måste bottna i en förståelse av vad det är bilden förmedla. Samtidigt som Jesus kommer genom bilderna så stannar han inte i bilden utan fortsätter bortom våra mänskliga föreställningar och ord.

Källförteckning

Brown, Raymond E.. 1994. *An introduction to New Testament Christology*. Mahwah: Paulist Press.

Bruggeman, Walter. 1992. *Old Testament Theology*. Ed. Patrick D. Miller. Minneapolis: Fortress press.

Carlshamre, Reibjörn m.fl.. 2002. *Sjung kyrka, sjung*. Stockholm: Verbum.

Frostenson, Anders & Routley, Erik. 2003. *Dogmat och dikten- om psalmskrivandets grunder*. AF-stiftelsens skriftserie nr 5, Stockholm: Verbum.

Hagelin, Gösta. 1969. *De som skrev våra psalmer I*, Stockholm: Verbum.

Hellström, Jan-Arvid & Selander, Sven-Åke. 1982. *Hymnologi- en forskning med framtid?* Lund: Teologiska Institutionen i Lund.

Geels, Anton & Wikström, Ove. 1999. *Den religiösa människan*. Fjärde utgåvan 2005. Stockholm: Bokförlaget Natur & Kultur.

Ingestam, Evah, red.. 1993. Tro & Tanke 1993:8, *Bildligt om gudstjänst och bild*. Uppsala: Svenska kyrkans forskningsråd och författarna.

Ivarson, Harald. 1994. *Bibeln i våra psalmer- en handbok*. Stockholm: Origo och Svenska Bibelsällskapet.

Kieffer, Rene. 1991. *Nytestamentlig Teologi*. Stockholm: Verbum Förlag.

Lejdhamre, Agneta. 2011. *Psalm-Kön-Kyrka*. Skellefteå: Artos & Norma bokförlag.

Macquarrie, John. 1990. *Jesus Christ in modern thought*. 2 uppl., 2003. London: SCM Press.

Nisser, Per Olof. 2005. *Ett samband att beakta- psalm, psalmbok, samhälle*. Skellefteå: Artos & Norma bokförlag.

Pannenberg, Wolfhart. 1968. *Jesus – God and Man*. New ed. 2002, London: SCM Press.

Pelikan, Jaroslav. 1985. *Jesus through the centuries*. New Haven and London: Yale University Press.

Ronnås, John. 1990. *Våra gemensamma psalmer*. Stockholm: Verbum Förlag.

Selander Inger. 1999. *Perspektiv på moderna psalmer*. AF-stiftelsens skriftserie nr 3, Stockholm: Verbum.

Selander, Inger. 2008. *När tron blir sång*. Skellefteå: Artos & Norma bokförlag.

Selander, Sven Åke, red. 2006. *Psalm i vår tid*. Skellefteå: Artos & Norma bokförlag.

Tegborg, Lennart, huv.red. 1999. Sveriges Kyrkohistoria 3, *Reformationstid*. Stockholm: Verbum.

Övriga tryckta källor

Bromiley, Geoffrey W., gen. ed.. 1979. *The International Standard Bible Encyclopedia*, Vol. 1-4. Grand Rapids; William B. Eerdmans Publishing Company.

Brown, Raymond E., Fitzmyer Joseph A., Murphy Roland E., ed. 1989. *The New Jerome Biblical Commentary*. Student ed. 1993. London; Geoffrey Chapman.

Buttrik, George Arthur, Ed. 1962. *The Interpreter's Dictionary of the Bible*, Vol. 1- 4. Nashville; Abingdon Press.

Engnell, Ivan, huv.red.. 1962-1963. *Svenskt Bibliskt Uppslagsverk*. Vol. I-II, 2:a uppl.. Stockholm: Nordiska Uppslagsböcker.

Freedman, David Noel, chief ed. 1992. *The Anchor Bible Dictionary*, Vol. 1-6. New York; Doubleday.

Harmon, Nolan B., Ed.. 1951-57. *The Interpreter's Bible*, Vol. 1-12. New York; Abington Press.

Bibel 2000, Stockholm: Verbum Förlag AB.

Den svenska psalmboken med tillägg, 2002. Stockholm: Verbum Förlag AB.

SOU 1985:17. *Den svenska psalmboken. Historik, principer, motiveringar*. Volym 2. Slutbetänkande av 1969 års psalmkommitté. Stockholm 1985. (Statens offentliga utredningar 1985:17)

Elektroniska källor

Källa 1, <http://www.regeringen.se/sb/d/1910/a/12248> (2012-12-26)

Källa 2, <http://www.kln.se/wp-content/uploads/2011/03/Nya-Cecilia.pdf> (2012-12-23)

Källa 3, <http://www.bibeln.se/las/uppslagsdel/r/rabbi> (2012-12-12)

Källa 4, <http://www.bibeln.se/las/uppslagsdel/b/broder> (2012-12-29)

Källa 5, <http://www.bibeln.se/las/uppslagsdel/b/brud> (2013-01-03)

Källa 6, <http://www.bibeln.se/las/uppslagsdel/o/offer> (2012-12-29)

Källa 7, <http://www.bibeln.se/las/uppslagsdel/l/ljus> (2013-01-03)

Källa 8, <http://www.bibeln.se/las/uppslagsdel/h/herde> (2013-01-03)

Källa 9, <http://www.bibeln.se/las/uppslagsdel/h/herren> (2013-01-04)

Källa 10, <http://www.bibeln.se/las/uppslagsdel/m/människosonen> (2013-01-06)

Källa 11, <http://www.bibeln.se/las/uppslagsdel/v/vän> (2013-01-17)